

Аналіз діалогових ініціатив щодо врегулювання конфлікту в Україні

Національний
діалог

Січень 2015 року

Зміст

Вступ	4
Розділ 1. Особливості врегулювання конфлікту в Україні	6
Багаторівневість конфлікту	6
Інструменти дипломатії для врегулювання конфлікту.....	10
Застосування інструментів офіційної, напівофіційної та неофіційної дипломатії для врегулювання конфлікту в Україні	12
Національний діалог як інструмент врегулювання конфлікту в Україні.....	14
Інструменти неофіційної дипломатії для врегулювання конфлікту.....	17
Розділ 2. Діалогові ініціативи українських неурядових організацій	18
Хронологія виникнення діалогових ініціатив.....	18
Україна сьогодні: в пошуках порозуміння суспільства».....	19
(Основи свободи).....	19
Діалоги на Майдані (ініціатива «Культура Майдану в Україні»)	20
«Одесса за согласие» (Одеська обласна група медіації)	20
Публічний діалог (Коло народної довіри).....	21
Саміт миру (Інститут культурних зв'язків — Україна)	22
Локальні ініціативи (Миколаїв, Харків та Слов'янськ).....	23
Ініціатива 17-го телеканалу щодо проведення діалогів з представниками так званих ДНР / ЛНР	23
Жіночі діалогові ініціативи.....	25
Висновки.....	27
Рекомендації.....	28
Розділ 3. Діалогові проекти за участю міжнародних неурядових організацій та експертів	29
Кримський політичний діалог (ПАТРИР: 2009–2014)	30
Платформа високого рівня для обговорення майбутнього (Ініціатива кризового менеджменту).....	31
Театр для діалогу	32
Діалог в Україні: можливості, параметри та виклики (Медіатор, Інтерпіс та МЦПД)	32
Центр Нансена за мир і діалог (Норвегія).....	33
Японський «Корабель миру» (Глобальне партнерство із запобігання збройних конфліктів)	34
Міжнародний центр з ненасильницької комунікації (США)	34
Висновки.....	35
Рекомендації.....	35
Розділ 4. Діалогові проекти, підтримані системними донорами в Україні	36
Ініціювання Національного діалогу в Україні за участю усіх зацікавлених сторін (МАТРА)	36
Розв'язання українських прикордонних конфліктів та стратегії їхнього попередження (Посольство Великої Британії в Україні)	37
Український національний діалог із залученням багатьох зацікавлених сторін (Посольство Великої Британії в Україні)	40
Вирішення конфліктів та подолання поляризації в Україні (Посольство Великої Британії в Україні).....	41
Україна: вихід із кризи через діалог (Посольство Великої Британії в Україні)	42

Створення умов толерантності, налагодження діалогу та посилення єдності між регіонами України (USAID)	43
Спільне майбутнє українського суспільства після Майдану. Сприяння взаєморозумінню і співпраці в превенції конфліктів (МЗС Німеччини).....	45
Діалогові проекти, підтримані Міжнародним фондом «Відродження»	47
Конкурс від Представництва Європейського Союзу в Україні.....	48
Розділ 5. Українсько-російські діалогові ініціативи	49
Платформа для українсько-російських контактів, діалогу та ініціатив.....	49
Проект діалогу між українськими та російськими експертами в Грузії.....	50
Діалоги: Україна — Росія Галини Похмелкіної	50
Україно-російський діалог між медіа та третім сектором (Інтерньюз–Україна).....	50
Зустріч учасників АТО із представниками Партії ветеранів Росії.....	51
Висновки.....	52
Рекомендації.....	52
Додатки	53
Концепція національного публічного діалогу Кола народної довіри	54
Звернення громадських ініціатив України до Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та Президента України (Коло народної довіри).....	57
Платформа для українсько-російських контактів, діалогу та ініціатив (вироблена у рамках конференції «Справедливе управління» у Швейцарії)	61

Вступ

Документ «Аналіз діалогових ініціатив в Україні» підготовлено у рамках проекту «Започаткування Національного діалогу в Україні», здійснюваного Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) за фінансової підтримки програми МАТРА Уряду Нідерландів.

Під час підготовки цього документу метою експертів було зібрати, описати та проаналізувати існуючі ініціативи, покликані налагодити діалог між соціальними групами чи громадами, котрі мають різні погляди на конфлікт в Україні, зокрема діалогові ініціативи між жителями різних регіонів країни, переселенцями та місцевими жителями, силовими органами та особами, що постраждали від їхніх дій, тощо. При цьому слід враховувати, що ці проекти знаходяться на різних стадіях: одні з них вже були завершені після досягнення поставленої мети, інші реалізовувалися у якості пілотних проектів, а низка з них перебувають на стадії реалізації чи взагалі ініціатив, що потребують підтримки.

У Розділі 1 подається аналіз українського конфлікту як такого, що є збігом в одній точці та часі конфліктів трьох рівнів: глобального (геополітичного), регіонального (українсько-російського) та локального (внутрішньоукраїнського). У цьому зв'язку аналізуються офіційні, неофіційні та напівофіційні «напрями дипломатії» (track 1, track 2, track 1.5 diplomacy) та інструменти, які можуть бути задіяні для врегулювання конфлікту. При цьому, враховуючи, що поняття різних «напрямів дипломатії» майже не використовуються в українському науковому дискурсі щодо врегулювання конфліктів на відміну від дискурсу міжнародних організацій, у документі подається детальний опис цих інструментів згідно з підходами, які [застосовуються структурами ООН у миротворчій діяльності](#)¹.

У Розділі 2 представлений процес розвитку діалогових ініціатив українських громадських організацій, що пройшов шлях від бізнес-медіації та фасилітації до проведення діалогів між соціальними групами та громадами з різними політичними поглядами.

Розділ 3 присвячений опису та аналізу діалогових ініціатив міжнародних неурядових організацій, які спеціалізуються на питаннях миротворчості та намагаються застосувати існуючий досвід для попередження загострення протистояння між різними громадами. У Розділі 4 розглядаються ініціативи українських та міжнародних неурядових організацій, підтримані системними донорами, що працюють в Україні, зокрема МАТРА (Уряд Нідерландів), Посольство Великої Британії в Україні, МЗС Німеччини, USAID, Міжнародний фонд «Відродження» та ін.

У Розділі 5 аналізуються двосторонні українсько-російські ініціативи неурядових організацій, покликані налагодити діалог між громадянським суспільством в Україні та Росії.

¹ http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/TrackOneandaHalfDiplomacy_Mapendere.pdf

У кінці кожного розділу, в якому аналізуються діалогові ініціативи, також представлені рекомендації щодо їх подальшого ефективного розвитку.

Документ може бути корисним представникам української влади, міжнародних організацій та гравців, які залучені у миротворчі процеси в Україні (ООН, ОБСЄ, ЄС, треті країни тощо). Він сприяє кращому розумінню стану та перспектив діалогових процесів в Україні на рівні громадянського суспільства та неофіційної дипломатії.

Також він може бути цікавим для представників іноземних дипломатичних представництв в Україні та донорів, які підтримують миротворчі та діалогові проекти, оскільки є першою спробою упорядкувати та проаналізувати значну кількість розрізнених проектів у різних регіонах та на різних рівнях та створити загальну карту діалогових ініціатив в Україні. Це допоможе їм визначати ті діалогові сфери, які потребують найбільшої підтримки у найближчий час, а також сприятиме якісному та обґрунтованому відбору проектів для надання фінансування.

Крім того, документ стане в нагоді представникам українських та міжнародних неурядових організацій та експертам, які працюють у сфері врегулювання конфліктів, посередництва, переговорів, проведення діалогів, постконфліктної реабілітації тощо, оскільки дозволить у подальшому уникнути дублювання тих чи інших ініціатив та об'єднати зусилля з метою отримання синергії у ході реалізації діалогових проектів в Україні.

Розділ 1. Особливості врегулювання конфлікту в Україні

Багаторівневність конфлікту

Конфлікт, який розгортається в Україні та вже призвів до анексії Криму і збройного протистояння на сході країни, у низці випадків помилково або односторонньо трактується як виключно внутрішньоукраїнська проблема (громадянський конфлікт) або як конфлікт між Україною та Росією (українсько-російська війна). Звужене або одностороннє розуміння суті конфлікту призводить до того, що пропоновані шляхи його врегулювання не дають очікуваних результатів.

Нинішню кризу, яку можна назвати і українською, і російською, і європейською, і навіть загальносвітовою чи геополітичною, потрібно розглядати комплексно. Вона стала результатом збігу в одній точці і в один час трьох різнорівневих конфліктів: геополітичного (глобального), українсько-російського (регіонального) та власне внутрішньоукраїнського (локального). При цьому конфлікти вищого рівня впливають на розгортання конфліктів нижчого рівня і навпаки, а одні й ті ж самі актори можуть виступати на різних рівнях у різних ролях (див. Рис. 1).

На глобальному рівні це є конфлікт між провідними гравцями на міжнародній арені, насамперед, між Росією та Заходом (під терміном «Захід» ми розуміємо США, ЄС, НАТО та інших гравців, які дотримуються спільних з ними норм поведінки на міжнародній арені, наприклад, Японія чи Австралія). Передумови конфлікту зумовлені помилками у процесі створення та розбудови європейської та північноатлантичної архітектури безпеки та співробітництва на початку 1990-х років, хибними параметрами залучення країн пострадянського простору до європейської та євроатлантичної інтеграції. Порушення провідними гравцями на світовій арені норм міжнародного права та застосуванням подвійних стандартів (від іракської авантюри до проголошення незалежності Косово) послабили моральний авторитет Заходу, створили низку прецедентів порушення міжнародного права. Косовський прецедент став бомбою уповільненої дії, відмова від надання Україні та Грузії Плану дій щодо вступу в НАТО розв'язали руки російському імперіалізму, а анексія Криму призвела до остаточної руйнації пост-біполярної системи міжнародних відносин, яка існувала протягом останніх двох десятиліть.

Процес розпаду пост-біполярної системи продовжуватиметься та має закінчитися фіксацією нового світового правопорядку та оновленням ключових міжнародних інституцій.

Наразі провідні актори лише починають усвідомлювати крах пост-біполярної системи міжнародних відносин та шукати можливі нові варіанти світової архітектури безпеки. Задачею України на цьому рівні є розробка нової зовнішньої політики, яка б враховувала принципи майбутньої системи міжнародних відносин, а також вироблення

конкретних пропозицій на переговорах щодо нового формату світоустрою. Україна, яка у силу обставин стала ключовим каталізатором руйнування існуючої міжнародної системи безпеки та співробітництва, повинна не лише виступати об'єктом домовленостей, фокусуючи власну зовнішню політику на таких похідних питаннях як лінії розмежування конфлікту чи статус конфліктних зон. Для збереження своєї суб'єктності у міжнародних відносинах Україна повинна ініціювати процес перегляду засад європейської та північноатлантичної архітектури безпеки та співробітництва, оновлення міжнародних інституцій, пропонувати та просувати власне бачення місця Росії та інших країн пострадянського простору у європейських та міжнародних структурах, способи вирішення глобального та двостороннього конфлікту з Росією, як і власного місця у новому світопорядку.

На регіональному рівні маємо справу насамперед з двостороннім конфліктом між Росією та Україною, який викликаний ерозією пострадянської системи відносин у регіоні та бажанням Росії відновити «історичну справедливість», повернути свої позиції у регіоні, який вона вважає власною сферою впливу, а також забезпечити собі належне місце у світовій та європейській архітектурі безпеки та співробітництва. Каталізатором конфлікту стала повторна (після Помаранчевої революції) перемога проєвропейських сил в Україні та її спроба остаточно відірватися від євразійського інтеграційного проекту Росії.

Росія розглядає Україну насамперед як предмет свого впливу та ключову складову пострадянських інтеграційних процесів. З огляду на це, євроінтеграційні наміри України можливі лише за умови її внутрішньої міцності, здатності витримати тиск РФ або ж внутрішньої слабкості Росії, її нездатності впровадити свою імперську політику силовими методами. Послаблення України та посилення Росії протягом останнього десятиліття зробили євроінтеграцію України заручником російського імперіалізму, а корупційність українського політикуму, гетерогенність українського суспільства, слабкість військових та безпекових структур дозволяли російській політичній еліті вважати Україну здоланою перешкодою на шляху до Євразійського союзу.

Комплексність українсько-російських зв'язків, взаємозалежність української та російської економік, військово-промислове співробітництво, енергетичний фактор, фактор Криму, психологічна залежність російської політичної еліти від українського питання та низка інших складових унеможливають швидке та спрощене вирішення цього рівня конфлікту. Слід також враховувати ширший регіональний контекст, прецедентний характер українсько-російського врегулювання для всього пострадянського простору, об'єктивне посиленням євроінтеграційних векторів в країнах колишнього Радянського Союзу.

Від українсько-російського врегулювання та способу примирення буде залежати мир, стабільність та добробут не лише обох країн, але і інших країн регіону Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії. Тому Україна повинна пропонувати концепції врегулювання не короткотермінових наслідків кризи, а глибинних її причин. Ми маємо надати Росії та міжнародному співтовариству дійсно інноваційні концептуальні пропозиції щодо українсько-російських безпекових відносин,

економічних стосунків, врегулювання проблеми Севастополя та базування ЧФ РФ, статусу нинішніх конфліктних зон. Міжнародний досвід дозволяє скласти пакет таких ідей та пропозицій, які мають бути посилені комплексом радикальних санкцій щодо РФ, якщо вона відмовиться від їх розгляду чи продовжуватиме ескалацію насилля. Однак вже сама така пропозиція дозволить змінити дух і атмосферу відносин, перетворити «спіраль конфронтації» на «спіраль примирення». Це не применшує вагу посилення власної безпеки та обороноспроможності, а навпаки, базується на неодмінній та безумовній необхідності створення потужної армії та безпекових структур.

Рис. 1. Багаторівнева природа конфлікту в Україні

На локальному (внутрішньоукраїнському) рівні маємо справу з конфліктом між закритими політичними та економічними суспільними інституціями і новим громадянським суспільством, якого не влаштувала олігархічна латиноамерикансько-пострадянська модель побудови держави та суспільно-економічних відносин. Цей конфлікт в Україні загострюється з огляду на гетерогенний характер українського суспільства та недалекоглядну практику використання регіональних, культурних, мовно-конфесійних та інших розбіжностей політичними елітами у досягненні власних короткотермінових переваг. Для відстоювання своїх політичних позицій та можливостей безконтрольного збагачення за рахунок рентної економіки політичні еліти спекують на історичних, мовних, релігійних, культурних, економічних та інших відмінностях регіонів країни. Замість об'єднання різних регіонів спільним баченням майбутнього політичні еліти збільшували електоральні переваги та власний політичний капітал шляхом розхитування маятника культурно-історичних відмінностей між регіонами.

Цей процес тривав протягом усього часу незалежності країни та сприяв послабленню культури діалогу всередині країни та культивуванню політики, при якій «переможець отримує все». При цьому кожний наступний політичний цикл збільшував амплітуду маятника, що в результаті в умовах ослаблених державних інституцій призвело до дезінтеграції країни та збройного протистояння на Донбасі. При цьому конфліктний потенціал, який може бути активізований в певний момент, існує і в низці інших регіонів України.

Для врегулювання конфлікту на цьому рівні необхідним є проведення загальнонаціонального діалогу та вироблення національної політики єдності, яка б була покликана об'єднати різні регіони України спільним баченням майбутнього розвитку держави та запобігти виникненню в майбутньому нових векторів дезінтеграції.

Враховуючи величезний обсяг проблем у політичній, безпековій, економічній, енергетичній, соціальній та інших сферах, суспільство і політичні еліти не можуть дозволити собі витратити десятиліття для обговорення окремих історичних перипетій чи доведення іншій стороні власної правоти з огляду на ту чи іншу аргументаційну базу. Національний діалог в українському випадку має відбутися відносно швидко, зосереджуючись насамперед на тих питаннях суспільного порядку денного, які *об'єднують* різні регіони чи верстви населення. Питання, які викликають роздратування чи несприйняття у великих суспільних груп, повинні бути обговорені, але у випадку відсутності швидких перспектив досягнення консенсусу вони повинні бути відкладені для обговорення на майбутнє або передані на рівень регіонів чи громад, де вони не викликатимуть серйозних суперечностей чи конфліктів.

Український національний діалог має базуватися не лише на культурі обговорення та консенсусу, але й на повазі до іншої точки зору, здатності погодитись з тим, щоб суспільство об'єдналося на основі принципу «найнижчого спільного знаменника». Іншими словами, український національний діалог має визначити спрямований у майбутнє спільний для переважної більшості громадян України порядок денний принципів, ідей, цілей і завдань, на основі якого буде побудована держава, комфортна для співжиття усіх її громадян.

Інструменти дипломатії для врегулювання конфлікту

У сучасному світі до проблем врегулювання конфліктів залучаються не тільки представники та інструменти офіційної дипломатії, а й представники і засоби громадського сектору.

Традиційними та найбільш відомими засобами врегулювання конфліктів є засоби офіційної дипломатії, яка також має назву «перший напрям дипломатії» (official diplomacy or track one diplomacy). Офіційна дипломатія – це інструмент зовнішньої політики для встановлення та підтримання контактів між урядами різних держав шляхом використання взаємовизнаних представників сторін. Найважливішою особливістю «першого напрямку дипломатії» є формальне застосування її на міждержавному рівні та дотримання певного протоколу, який погоджений кожною з держав. Офіційна дипломатія вважається головним інструментом миротворчості у зовнішньополітичній діяльності держав та реалізується через дипломатів, високопосадовців, глав держав, маючи на меті вплив на структури політичної влади. При цьому термін «переговори» часто виступає синонімом офіційної дипломатії.

Вважається, що офіційна дипломатія має свої сильні та слабкі сторони. Серед сильних сторін «першого напрямку дипломатії» найчастіше називають такі:

- можливість використовувати політичну владу для впливу на спрямування переговорів та їхні результати; при цьому політична влада включає в себе можливість застосування військової сили, якщо сторона прийме рішення порушити міжнародні договори;
- доступ до матеріальних та фінансових ресурсів, які можуть забезпечити необхідний тиск або гнучкість під час переговорів;
- можливість використовувати інсайдерську інформацію про інтереси сторін, отриману через численні розвідувальні служби;
- можливість офіційних переговорників використовувати широкий спектр знань щодо зовнішньої політики їхньої держави, а також зовнішньої політики конфліктуючих сторін.

Поряд із перевагами офіційної дипломатії, вона має низку слабких сторін, зокрема:

- підходи до врегулювання конфлікту можуть бути викривлені владою. Державна влада може бути скоріше запорукою довготривалого миру, аніж інструментом сприяння для його встановлення. Влада може утискати слабкіших учасників процесу, підриваючи таким чином стійкість мирної угоди;
- офіційні дипломатичні місії, що є складовою «першого напрямку дипломатії», зазвичай припиняють свою роботу на піку загострення конфлікту між країнами, зменшуючи таким чином комунікацію у той момент, коли в ній є найбільша потреба;
- офіційні особи зазвичай не можуть виступати з позицій, що суперечать підходам державної влади, що зменшує поле для маневрування або спричинює затримки

у переговорах через необхідність проведення консультацій для узгодження позицій всередині країни;

- на офіційну дипломатію впливають електоральні цикли.

«Другий напрям дипломатії» або неофіційна дипломатія є неформальною взаємодією між представниками груп чи націй, що протистоять одна одній, яка спрямована на розробку стратегій врегулювання конфлікту, а також впливу на громадську думку, мобілізацію людських та матеріальних ресурсів з метою врегулювання конфлікту. «Другий напрям дипломатії» ні в якому разі не заміщує «перший напрям» – офіційну дипломатію, але компенсує обмеження, які накладаються на лідерів у зв'язку із необхідністю відповідати очікуванням свого народу. Більше того, «другий напрям дипломатії» покликаний доповнювати офіційні переговори «першого напрямку дипломатії».

Сильними сторонами «другого напрямку дипломатії» є такі:

- учасники «другого напрямку дипломатії» не обмежені політичними чи конституційними рамками, тому вони можуть висловлювати свої особисті погляди на різні питання, які безпосередньо турбують їхні громади чи родини;
- учасники «другого напрямку дипломатії» не обмежені загрозою втрати електоральної підтримки, оскільки саме вони і є виборцями;
- «другий напрям дипломатії» надає утисненим групам, які мають обмежені можливості (або взагалі їх позбавлені) для висловлення своєї позиції, платформу, з якої вони можуть озвучувати власне бачення того, як можливо досягнути миру в їхніх громадах чи серед їхнього народу;
- «другий напрям дипломатії» є ефективним як на стадії, що передуює виявам насилля, так і на стадії, що слідує після вияву насилля – таким чином це є ефективним інструментом для попередження прояву насилля під час конфлікту, так і для пост-конфліктної розбудови миру;
- «другий напрям дипломатії» охоплює лідерів низового та середнього рівнів, які безпосередньо дотичні до конфлікту;
- на «другий напрям дипломатії» не впливають електоральні цикли.

Слабкими сторонами «другого напрямку дипломатії» є такі:

- учасники «другого напрямку дипломатії» мають обмежені можливості впливу на зовнішню політику та владні структури через відсутність політичної влади;
- потрібно більше часу для досягнення результатів засобами «другого напрямку дипломатії»;
- «другий напрям дипломатії» має обмежені можливості для впливу та впровадження змін на стадії збройного протистояння;
- учасники «другого напрямку дипломатії» рідко мають ресурси, необхідні для посилення власних позицій під час переговорів та імплементації договорів;
- «другий напрям дипломатії» є неефективним в авторитарних режимах, де державні лідери не прислухаються до рекомендацій лідерів нижчого рівня;

- учасники «другого напрямку дипломатії» у зв'язку із браком політичної влади у більшості випадків не несуть відповідальності перед громадськістю через невдалі рішення та пропозиції;
- через свою багаточисельність акторам та організаціям «другого напрямку дипломатії» бракує належної координації дій.

У низці випадків, коли слабкі сторони офіційної та неофіційної дипломатії ускладнюють проведення переговорів між конфліктуючими сторонами, може застосовуватися так званий «напівофіційний напрям дипломатії» (track one and a half diplomacy).

«Напівофіційний напрям дипломатії» — це неофіційна взаємодія між офіційними представниками держави, при якій представники неурядового сектору виступають медіаторами під час переговорів між сторонами. При цьому медіаторами зазвичай виступають колишні видатні політики чи державні діячі.

Цей рівень дипломатії хоча і вважається неофіційним втручанням, певною мірою об'єднує в собі сильні сторони офіційної та неофіційної дипломатії, зокрема авторитетність та наявність ресурсів «першого напрямку дипломатії» та креативність і можливість неофіційного обміну думками «другого напрямку дипломатії».

Застосування інструментів офіційної, напівофіційної та неофіційної дипломатії для врегулювання конфлікту в Україні

Для досягнення мети врегулювання конфлікту на Сході України робота має вестися одночасно на трьох рівнях: глобальному, регіональному та локальному.

На сьогодні було вироблено три формати переговорів щодо врегулювання української кризи: женевський, нормандський та мінський.

Женевський та нормандський формати переговорів співвідносяться із спробами врегулювання конфлікту на глобальному рівні.

Женевський формат переговорів (Україна, Росія, ЄС та США) є єдиним форматом за участю усіх трьох глобальних гравців, у якому бере участь Україна. Врегулювання українського конфлікту на глобальному рівні є предметом переговорів у рамках самітів Великої вісімки та Великої двадцятки, участь в яких беруть усі провідні актори міжнародних відносин, однак Україна у цих форматах виступає скоріше як об'єкт, а не суб'єкт міжнародних відносин.

Нормандський формат за участю України, Росії, Німеччини та Франції виключає США і переводить дискусії щодо врегулювання конфлікту з геополітичного на регіональний рівень. На цьому рівні спостерігається менше геополітичної конкуренції, тут можливий розгляд не лише питань оновлення європейської архітектури безпеки, але й ролі та місця обох сторін конфлікту в європейських процесах співробітництва та інтеграції.

Мінський формат за участю неофіційних представників від України, представників ДНР та ЛНР, а також Росії та ОБСЄ є спробами врегулювання конфлікту на локальному рівні, а також єдиним форматом переговорів, куди включені представники сепаратистів. В цей формат переговорів не включені офіційні представники української влади з метою запобігання посиленню легітимізації представників ДНР / ЛНР в очах міжнародного співтовариства. Власне, мінський формат переговорів є «напівофіційним напрямом дипломатії», куди разом з офіційними представниками Росії та ОБСЄ були офіційно залучені неофіційні особи – Л.Кучма та В.Медведчук. Проблемаю цього формату є те, що переговори ведуться за закритими дверима та у низці випадків не оприлюднюється не тільки інформація про досягнуті домовленості, але й про повноваження і статус сторін, перелік усіх учасників, їхню компетенцію тощо.

Якщо на першому і другому рівнях конфлікту існують визначені формати діалогу, то **формат обговорення внутрішньоукраїнських проблем залишається невизначеним**. У силу різних обставин, які не є предметом даного дослідження, внутрішньоукраїнські суперечності протягом 24 років незалежності не обговорювалися на державному рівні, а лише посилювалися та використовувалися політичною елітою для отримання власних електоральних та інших переваг.

Тому на офіційному рівні уряду потрібно розпочати роботу над розробкою державної політики реінтеграції та національної єдності. Це дозволить створити ґрунт для відновлення інтеграційних процесів у країні, сприятиме послабленню відцентрових та сепаратистських тенденцій, врегулюванню низки об'єктивних політичних, економічних, соціальних, гуманітарних питань, надасть офіційному Києву інструменти роботи з тимчасово окупованими територіями напряму, а не через міжнародні організації чи діалог з Москвою чи підконтрольними їй структурами. Дана політика має розроблятися на основі діалогу між лідерами думок та зацікавленими сторонами в різних регіонах, починаючи з низового рівня.

Офіційні, напівофіційні та неофіційні переговорно-діалогові інструменти врегулювання конфлікту в Україні на різних його рівнях

	Глобальний рівень	Регіональний рівень	Внутрішньо-український рівень
Офіційна дипломатія (<i>track 1 diplomacy</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Саміт G8; • Саміт G20; • Переговори у Женевському форматі 	<ul style="list-style-type: none"> • Переговори у Нормандському форматі 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Запровадження державної політики національної єдності</i>
Напівофіційна дипломатія (<i>track 1.5 diplomacy</i>)		<ul style="list-style-type: none"> • Переговори у Мінському форматі 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Національний діалог</i>
Неофіційна дипломатія (<i>track 2 diplomacy</i>)			<ul style="list-style-type: none"> • Діалогові ініціативи українських та міжнародних громадських організацій

Національний діалог як інструмент врегулювання конфлікту в Україні

Національний діалог є інструментом напівофіційної внутрішньої дипломатії, який протягом останніх років активно застосовується для врегулювання конфліктів у різних країнах, котрі переживають перехідний період.

Національний діалог є суспільним переговорним механізмом, покликаним розширити спектр учасників, залучених до врегулювання ситуації під час перехідних процесів, що виникли внаслідок певних конфліктів. Метою такого механізму є прагнення відійти від підготовки та прийняття рішення виключно представниками владних еліт, а натомість залучити до цього процесу представників різних соціальних, етнічних, культурних та інших груп, думка яких часто не враховується або ігнорується, що в результаті призводить до загострення конфліктної ситуації.

Механізм національного діалогу був застосований у багатьох країнах у перехідні періоди їх розвитку. В Україні однією з небагатьох спроб започаткувати національний діалог був Загальнонаціональний політичний стіл, ініційованого чинним на той час Президентом України Віктором Ющенком у липні 2006 року, результатом якого стало підписання Універсалу національної єдності. Документ був підписаний Президентом України Віктором Ющенком, прем'єр-міністром України Юрієм Єхануровим, Головою Верховної Ради України Олександром Морозом, лідерами парламентських партій, зокрема, «Нашої України» – Романом Безсмертним, лідером фракції Соцпартії Василем Цушком, лідером Партії регіонів Віктором Януковичем. Із застереженнями універсал підписав лідер Компартії Петро Симоненко, відмовилася від його підписання лідер БЮТ

Юлія Тимошенко. У документі визначалася необхідність загальнонаціонального примирення та запровадження традиції національного політичного і суспільного діалогу задля вирішення успадкованих і набутих проблем державного життя. Незважаючи на підписання підсумкового документу учасниками Загальнонаціонального політичного столу, низка його учасників згодом порушили усі досягнуті домовленості.

Наступною спробою вирішення суспільно-політичного конфлікту діалоговими засобами на вищому рівні стало проведення загальнонаціонального круглого столу Президентом України Віктором Януковичем під час розпалу подій Євромайдану у грудні 2013 року за участю трьох колишніх Президентів України: Леоніда Кравчука, Леоніда Кучми та Віктора Ющенка. Даний круглий стіл не приніс результатів та був використаний владною верхівкою для імітації діалогу щодо пошуку шляхів виходу з кризи.

Наступні спроби проведення національного діалогу були зроблені у травні 2014 року, коли за підтримки ОБСЄ були проведені три круглих столи у Києві, Харкові та Миколаєві. Українська влада розглядала даний захід виключно як необхідність виконання чотиристоронніх Женевських домовленостей перед своїми західними партнерами (Україна – РФ – США – ЄС) від 17 квітня 2014 року, згідно з якими оголошувався «негайний початок широкого національного діалогу у контексті конституційного процесу, який би враховував інтереси усіх регіонів, політичних утворень України та громадську думку». Травневі загальнонаціональні круглі столи не мали результатів та стали імітацією спроб вирішити політичним шляхом проблему на сході України, яка на той момент ще не переросла у широкомасштабний збройний конфлікт.

На сьогодні правляча еліта в Україні не зацікавлена у проведенні національного діалогу та політики примирення. Причиною цього є її неспроможність вийти за межі матриці політичної культури в Україні, яка існує протягом усього часу незалежності країни та полягає у використанні фінансово-політичними групами регіональних відмінностей для отримання власних електоральних переваг. Внаслідок анексії Криму та неможливості проведення парламентських виборів на неконтрольованих територіях Донецької та Луганської областей провладному блоку вдалося значно скоротити репрезентативність в новообраному парламенті їхніх політичних опонентів з Опозиційного блоку (колишня Партія регіонів) та повністю виключити комуністів. У разі участі громадян згаданих регіонів у парламентських виборах політичні сили, що здобули перемогу та наразі формують коаліцію, мали б значно менше представлення у Верховній Раді, а Петру Порошенку не вдалося б отримати перемогу відразу у першому турі президентських виборів у травні 2014 року.

Жодна політична програма партій чи блоків, які підписали коаліційну угоду (Народний фронт, Блок Петра Порошенка, Самопоміч, Радикальна партія Олега Ляшка та Батьківщина), не містить положення про національний діалог чи примирення або положень щодо вирішення питання повернення Криму до складу України чи реінтеграції неконтрольованих на сьогодні територій Донецької та Луганської областей. Ці питання також не були відображені в коаліційній Угоді.

Згадані учасники політичного процесу розглядають конфлікт на сході виключно як конфлікт із Росією, замовчуючи той факт, що у разі відсутності підґрунтя для внутрішніх

розбіжностей в Україні Росія ніколи б не змогла скористатися ситуацією для своєї вигоди (як це, власне, відбулося на території інших південно-східних областей).

Лише політична програма Опозиційного блоку містить положення про необхідність «розробки та реалізації національного плану примирення, який би передбачав створення майданчику для діалогу представників місцевих рад з усіх регіонів України», а також «розробку та утвердження Концепції гуманітарного розвитку “Єдність у різноманітті”». Більше того, лише ця політична сила згадує про необхідність захисту прав громадян України в Криму поряд із захистом прав переселенців, а також необхідністю створення умов, за яких «жителі регіонів, що постраждали від військових дій, мають побачити свої перспективи у рамках єдиної України».

Водночас не слід ідеалізувати підхід Опозиційного блоку до вирішення питання об'єднання країни, оскільки до його складу входять особи, які у свій час активно працювали над розгойдуванням маятника «Схід – Захід», що спричинило переростання конфлікту у військову фазу. На сьогодні згадана політична сила використовує риторику щодо примирення та національного діалогу з метою відновлення своїх позицій в українській політиці для забезпечення власних інтересів, що постраждали внаслідок конфлікту.

Що стосується українського уряду та Президента, то свідченням їхнього небажання проводити державну політику національної єдності та примирення є офіційне самоусунення Києва з неконтрольованих районів Донбасу, припинення соціальних виплат на цих територіях та відмова вирішувати проблеми жителів, що залишаються громадянами України.

Ще однією проблемою є неспроможність уряду протягом понад півроку забезпечити права переселенців із зони АТО та громадян України в Криму через відмову реформування застарілої адміністративної та дозвільної систем, успадкованих ще з радянських часів. Таким чином, Україна виявляється нездатною інтегрувати внутрішніх переселенців, котрі є найбільш активною частиною суспільства Донбасу та підтримують ідею єдиної України, а також кримчан, що виїхали з півострову або продовжують там жити, залишаючись громадянами України.

Існує високий ризик, що такі громадяни, відчуваючи свою непотрібність українській державі, з часом розчаруються в ідеї єдиної України.

Крім того, враховуючи цілковиту неготовність Уряду проводити реформи та продовження існування старих корупційних схем, можна припустити, що владна еліта зацікавлена в існуванні конфлікту на сході та відсутності проведення національного діалогу. З одного боку, існування конфлікту слугує для неї виправданням відсутності реформ, а з іншого – створює сприятливі умови для чергового переділу фінансових активів та майна. Таким чином, ідея повернення Криму до складу України та реінтеграції Донбасу шляхом створення привабливого проекту реформованої України стрімко втрачає перспективи на реалізацію.

Зацікавлені сторони регіонального та глобального рівня також можуть переслідувати свої цілі у ході проведення національного діалогу в Україні з метою врегулювання конфлікту. Зокрема, деякі європейські країни можуть вбачати в ньому

один із способів зняття напруги у зв'язку із існуючим конфліктом для подальшого його переведення у заморожену фазу. Це дозволить цим країнам за деякий час підняти питання про зняття санкцій щодо Росії, що наразі негативно відображається на їхній економіці. Власне, у цьому питанні цілі європейських країн та Росії цілком збігаються.

Водночас Росія планує досягти ще й інших цілей через проект національного діалогу в Україні. По-перше, він має стати засобом подальшої легітимізації очільників самопроголошених ДНР / ЛНР, яких на політичному рівні планується залучити до участі у діалозі. Враховуючи, що національний діалог передбачається реалізовувати передусім через ОБСЄ, це може стати для Росії ще й додатковим майданчиком для режисованого представлення «від першої особи» на міжнародному рівні нібито порушень прав російськомовних громадян України на Донбасі. У разі ж проведення діалогу на суспільному рівні Росія отримає можливість просувати свою точку зору на події, що відбуваються, через повністю керованих представників громадськості самопроголошених республік.

Інструменти неофіційної дипломатії для врегулювання конфлікту

З огляду на недоліки політичної системи в Україні та анексію Криму і війну на сході країни, очікувати створення та використання державних інституцій для проведення внутрішньоукраїнського діалогу не доводиться. Більше того, спроби провести національний діалог у формі круглих столів відповідно до женевських домовленостей, досягнутих у квітні 2014 року, скоріше дискредитували, ніж підтримували дану ідею.

У той же час намагання ігнорувати необхідність діалогу новою політичною елітою неодмінно призводитиме до посилення напруги у суспільстві і сприятиме зростанню відцентрових та дезінтеграційних процесів.

У цьому зв'язку зростає роль неофіційної дипломатії у проведенні як внутрішньоукраїнського діалогу, так і діалогу із зовнішніми зацікавленими сторонами.

В Україні кристалізувалася низка діалогових ініціатив українських та міжнародних громадських організацій, спрямованих на пом'якшення наслідків конфлікту та запобігання виникненню нових.

Водночас на сьогодні не тільки уряд, а й частина громадянського суспільств в Україні не зовсім усвідомлюють важливості проведення діалогу для реінтеграції країни, а велика кількість громадян не розглядають цей механізм як альтернативу збройному вирішенню конфлікту. Наступні розділи даної роботи присвячені аналізу низки діалогових ініціатив в Україні, а також їхніх перспектив щодо врегулювання існуючих та попередження нових конфліктів.

Розділ 2. Діалогові ініціативи українських неурядових організацій

Хронологія виникнення діалогових ініціатив

Проблемою українського суспільства є відсутність культури діалогу — передусім на політичному рівні. Починаючи з моменту проголошення незалежності, в українському політичному середовищі головне місце займали дебати, метою яких є доведення правоти своєї позиції. Така ситуація тривалий час ретранслювалася на суспільний та громадський рівень, зокрема через ЗМІ. Велику роль у пропагуванні дебатів зіграли політичні ток-шоу, зокрема, такі телепроекти, як «Шустер-live», що зумовлювало витіснення діалогу із суспільно-політичного життя. Така ситуація сприяла розкачуванню маятника конфронтації, що в результаті призвело до збройного протистояння.

Розвиток ініціатив українських громадських організацій щодо пошуку порозуміння шляхом діалогу можна поділити на три періоди. У передкризовий період, починаючи з 2010 року, в Україні існувала єдина ініціатива, спрямована на налагодження діалогу між носіями різної національної пам'яті всередині України, яка реалізовувалася громадською організацією «Основи Свободи». На цьому етапі проблеми гетерогенності українського суспільства та наявності різної історичної пам'яті у представників різних регіонів не надавалося належного значення.

З початком протистояння на Майдані в країні почали виникати різні діалогові ініціативи, які реалізовувалися фаховими фасилітаторами та медіаторами, що спеціалізувалися передусім на вирішенні конфліктів у бізнес-середовищі чи судовій фасилітації. У багатьох випадках такі діалоги велися серед прихильників однієї точки зору (передусім проукраїнської), тобто всередині груп (Діалоги на Майдані, Публічний діалог, Саміт миру тощо) та не стосувалися головних векторів розколу: «Майдан – Антимайдан», «ЄС – Митний Союз», «проукраїнські – проросійські погляди», «схід – захід», «Київ – Донбас» тощо.

До досягнення найвищої точки загострення збройного протистояння між проукраїнськими та проросійськими силами, що відбулося у серпні 2014 року, у суспільстві часто переважала думка про непотрібність діалогів, а, натомість, необхідність концентрації усіх своїх сил заради перемоги. Загалом, у цей період відбувалося, з однієї сторони, об'єднання суспільства на більшій частині території України навколо проукраїнських ідей, та, з іншої сторони, повне роз'єднання (розкол) цієї частини суспільства із представниками проросійських поглядів на території Донецької та Луганської областей.

Події під Іловайськом у серпні 2014 року та величезні українські втрати за період конфлікту (у січні 2015 року ООН наводило цифри: 4700 вбитими та 10000 пораненими) сприяло усвідомленню необхідності пошуку мирних засобів врегулювання конфлікту,

передусім через діалог між різними силами. При цьому для Одеси таким тригером стали події 2 травня 2014 року, що зумовили виникнення та закріплення діалогових ініціатив між проукраїнськи та проросійськи налаштованими громадянами у цьому місті раніше за інших.

З осені 2014 року почався новий етап розвитку українських громадських діалогових ініціатив, який включає в себе вже пошук можливостей для проведення діалогів між прихильниками різних векторів розвитку країни (ініціативи 17-го каналу щодо телемостів між Києвом та Донбасом). Водночас, ця ініціатива неоднозначно сприймається у суспільстві та часто жорстко критикується, що свідчить про неготовність значної частини суспільства шукати мирні шляхи врегулювання конфлікту.

Україна сьогодні: в пошуках порозуміння суспільства»

(Основи свободи)

До 2014 року в Україні існувала єдина локальна ініціатива, спрямована на загоєння історичного минулого, примирення та порозуміння через діалоги – як на особистісному рівні, так і на рівні місцевих громад та країн Східної Європи. Це програма «Україна активна: загоєння минулого», яка проводилася українським відділенням міжнародної громадської організації «Основи свободи»² (організація підтримується лютеранською церквою). У рамках цієї програми у період з 2010 по 2013 роки було проведено низку інформаційно-освітніх програм, діалогів, семінарів та конференцій, спрямованих на пошук примирення у сприйнятті неоднозначного історичного минулого. До діалогів залучалися представники громадськості, які мали різний погляд на ті чи інші історичні події.

У відповідь на ситуацію, що склалась в українському суспільстві у зв'язку із подіями на Майдані, «Основи свободи» у грудні 2013 року розпочали цикл діалогів з пошуку порозуміння серед українців під загальною темою «Україна сьогодні: в пошуках порозуміння у суспільстві»³. До участі у таких діалогах, які пройшли у Києві, Сімферополі, Харкові, Донецьку, Львові, запрошувалися представники громадськості, які мають різне бачення революційних подій, що відбувалися в Україні, зокрема у Києві на Майдані Незалежності.

На сьогодні діяльність організації «Основи свободи» спрямована передусім на розвиток мережі фасилітаторів діалогів в Україні.

² <http://www.iofc.org/uk/ua>

³ http://www.iofc.org/uk/dialoh-v-ukrayinskomu-suspilstvi_page

Діалоги на Майдані (ініціатива «Культура Майдану в Україні»)

У зв'язку із подіями на Майдані в місті Києві у грудні 2013 року група окремих фахових коучів, медіаторів та фасилітаторів, які спеціалізувалися передусім у бізнесовій сфері, запровадила проведення Громадянських діалогів на Майдані «Візьми Майдан з собою»⁴ у рамках ініціативи «Культура Майдану в Україні»⁵. Діалоги на майдані були спрямовані на розвиток громадських компетенцій учасників подій на Майдані. По суті, вони проводилися між представниками групи громадян, які в цілому підтримували події на Майдані, та були спрямовані на обмін думками та баченнями подальшого розвитку країни. До цього формату практично не були залучені громадяни, які не підтримували громадський протест у Києві. Водночас дана ініціатива поклала початок залученню до роботи у сфері суспільних конфліктів фахових бізнес-фасилітаторів та медіаторів, зокрема представників Національної асоціації медіаторів України.

«Одесса за согласие» (Одеська обласна група медіації)

Відразу після подій 2 травня 2014 року в Одесі, у результаті яких загинуло понад 40 осіб, **Одеська обласна група медіації**⁶ у рамках ініціативи «Одесса за согласие»⁷ запровадила проведення діалогів серед жителів міста, що притримувалися різних поглядів на події, зокрема представників Майдану та Анти-Майдану.

У рамках діяльності Одеської обласної групи медіації здійснюється стратегічне планування розвитку діалогових практик в Одесі та реалізується низка проектів:

- проведення щотижневих діалогових зустрічей та діалогів між жителями міста, що дотримуються різних поглядів на розвиток країни. Зустрічі проводяться у рамках німецько-українського проекту «Спільний дім. Одеса — простір діалогу», що реалізується спільно з **Берлінським центром інтегративної медіації**⁸;
- проект «Мости», у рамках якого проходять навчальні заняття щодо вирішення конфліктів та налагодження ефективної комунікації для волонтерів, які працюють із внутрішньо-переміщеними особами (проект реалізується за фінансової підтримки **Інституту з міжнародного співробітництва Асоціації народних університетів Німеччини DVV International в Україні**⁹ та **Інформаційно-дослідницького центру «Інтеграція і розвиток»**¹⁰;

⁴ <http://dialogy.in.ua/>

⁵ <https://www.facebook.com/maidan.culture/timeline>

⁶ <https://www.facebook.com/OdessaGroupMediation/timeline>

⁷ <https://www.facebook.com/odessa.za.soglasie/timeline>

⁸ <http://www.cssp-mediation.org/>

⁹ <http://www.dvv-international.org.ua/>

¹⁰ <http://www.integration.org.ua/ukr/index.htm>

- проведення в Одесі круглого столу «[Особливості внутрішнього діалогу між політичними опонентами](#)»¹¹ 15 серпня 2014 року;
- проведення семінару «[Нелюди серед нас: війна та “дегуманізація” іншого](#)»¹² 23 серпня 2014 року;
- показ в Києві фільму «[10 років після війни](#)»¹³ спільно з [Центром Нансена за мир та діалог](#)¹⁴ (Норвегія) 28 серпня 2014 року;
- проведення круглого столу «[Чи можливий діалог під час війни](#)»¹⁵ спільно з учасниками «[Корабля миру](#)»¹⁶ та представниками [Глобального партнерства із запобігання збройних конфліктів](#)¹⁷ 12 вересня 2014 року;
- проведення в Одесі міжрегіональної робочої зустрічі, присвяченій аналізу конфліктів та дизайну діалогів в Україні спільно з [Інститутом миру і порозуміння](#)¹⁸ (Україна) та [Центром гуманітарного діалогу](#)¹⁹ (Швейцарія) 4 – 5 листопада 2014 року;
- проведення в Одесі міжнародної конференції «[Інструменти діалогу як засіб подолання кризових явищ: міжнародний досвід та перспективи застосування в Україні](#)»²⁰ при підтримці Координатора проектів ОБСЄ в Україні та Одеської обласної державної адміністрації 10 – 12 грудня 2014 року.

На сьогодні Одеська обласна група медіації стала провідним осередком проведення суспільних діалогів в Україні та спромоглася налагодити успішну співпрацю із низкою міжнародних організацій та іноземних експертів, що працюють у сфері проведення суспільних діалогів та врегулювання конфліктів. Особливістю діяльності Одеської обласної групи медіації є те, що її діалогові ініціативи активно підтримуються регіональною владою, зокрема Одеською обласною державною адміністрацією. Водночас, дана ініціатива носить скоріше локальний характер.

Публічний Діалог (Коло народної довіри)

Після проведення загальноукраїнських круглих столів та усвідомлення їхньої низької ефективності через популізм, намагання проштовхнути окремі передвиборчі інтереси у межах президентської кампанії та відсутність на них представників багатьох прошарків і груп українського суспільства ініціатива Майдану «[Коло Народної Довіри](#)»²¹ виступила з пропозицією щодо започаткування Публічного Діалогу. З цією метою з 30 травня по 1 червня 2014 року у Дніпропетровській області було проведено першу

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=H5-8uL2a2bk>

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=UIYKtGz90jE&feature=youtu.be>

¹³ https://www.facebook.com/events/1517252738510244/?ref=3&ref_newsfeed_story_type=regular

¹⁴ <http://www.nansen-dialogue.net/index.php/en/>

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=7jWXoMfcUI&feature=youtu.be>

¹⁶ <http://www.peaceboat.org/english/?page=view&nr=109&type=4&menu=64>

¹⁷ <http://www.gppac.net/>

¹⁸ <http://ipcg.org.ua/>

¹⁹ <http://www.hdcentre.org/en/>

²⁰ <http://www.odcrisis.org/mizhnarodna-konferenciya-instrumenti-dialogu-yak-zasobu-podolannya-krizovix-yavishh-mizhnarodnij-dosvid-ta-perspektivi-zastosuvannya-v-ukra%D1%97ni/>

²¹ <http://kolodoviry.com/>

відкриту громадську нараду щодо започаткування Публічного Діалогу під назвою «Об'єднання України силами громадськості»²².

Участь у заході взяли представники переважної більшості регіонів, включаючи Донецьку та Луганську області, а також представники Департаменту з політичних питань ООН, представники ОБСЄ та Представництва ЄС в Україні у якості спостерігачів. Метою наради було напрацювання методології реалізації Публічного Діалогу, затвердження критеріїв відбору організаторів, учасників, міжнародних спостерігачів Публічного Діалогу, а також створення комунікативного майданчику Публічного Діалогу та визначення шляхів імплементації його рішень.

Під час роботи підготовчої наради представники різних ініціативних груп представили своє бачення причин виникнення кризової ситуації в державі та регіонах України, дійшли згоди щодо необхідності започаткування Публічного Діалогу та домовились про першочергові та стратегічні кроки, які необхідно здійснити задля реалізації задуму.

За результатами заходу було розроблено «Концепцію національного публічного діалогу» та підготовлено «Звернення громадських ініціатив України до Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та Президента України» (див. додаток).

Дана ініціатива була організована ще до фактичної легітимізації ДНР / ЛНР та не передбачала діалогу зі стороною, що виступала проти політики Києва та зводилася до діалогу всередині групи однодумців. Ініціатива не мала продовження.

Саміт миру (Інститут культурних зв'язків — Україна)

У відповідь на події, що розгорталися в Україні, група українських професійних фасилітаторів, об'єднана у структурі «Інституту культурних зв'язків — Україна»²³, ініціювала проведення заходу «Саміт миру: об'єднання через децентралізацію»²⁴ 4 – 5 липня 2014 року в Києві. Саміт був присвячений ролі громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування у забезпеченні успіху децентралізації державного управління в Україні. Метою саміту стало вироблення учасниками через діалог спільного бачення напрямків розвитку України. Усі заходи відбувалися за сприяння міжнародної команди фасилітаторів з України (Київ, Харків, Львів, Запоріжжя, Вінниця) та США, Тайваню, Франції, Нідерландів. Участь у Саміті миру взяли 250 учасників з 14 регіонів України. Результатом саміту стала Резолюція об'єднаних сил громадськості Саміту Миру, яка була передана Президентові України Петру Порошенку. Інформація про продовження ініціативи наразі відсутня.

²² <http://kolodoviry.com/?p=49>

²³ <http://www.ica-ukraine.org.ua/>

²⁴ <http://peacesummit.org.ua/>

Локальні ініціативи (Миколаїв, Харків та Слов'янськ)

Ситуація в країні сприяла виникненню інших локальних діалогових ініціатив.

В умовах зростання напруги у місті Миколаєві після трагічних подій, що відбулися 2 травня у м. Одеса, було ініційовано проведення серії діалогових зустрічей. Перша така зустріч відбулася 17 травня 2014 року (за 4 дні до Загальноукраїнського круглого столу національної єдності, що пройшов у Миколаєві 21 травня 2014 року). Участь у зустрічі взяли близько 30 осіб, зокрема представники проукраїнської Самооборони, Правого сектора, а також проросійського Анти-Майдану та партії «Русский блок», священнослужителі Української православної церкви Московського та Київського патріархатів, мешканці міста, які не брали участі в активних формах протистояння, а також представники міського управління внутрішніх справ та представники місії ОБСЄ в Україні (в якості спостерігачів). [Друга діалогова зустріч у Миколаєві відбулася 21 листопада 2014 року](#)²⁵ за участю близько 20 учасників. Було вирішено, що подібні діалогові зустрічі відбуватимуться щомісяця як мінімум до весни 2015 року (з осені 2014 року заходи проводяться у рамках проекту «[Вирішення конфліктів та подолання поляризації в Україні](#)», що реалізується Інститутом миру та порозуміння).

Перший громадський діалог у Харкові відбувся 10 жовтня 2014 року між представниками правих сил та був покликаний знизити напругу у зв'язку із проведенням 14 жовтня 2014 року «Маршу героїв», організованого представниками правих рухів та організацій міста. Діалог відбувався між представниками однієї групи, що мали різні погляди на подію, та мав на меті домовитися про спільні дії, які б сприяли зменшенню конфронтації в громаді міста (зокрема, було досягнуто домовленості про невикористання світлошумових небезпечних засобів під час заходу). Надалі харківські діалоги відбувалися у рамках проекту «[Вирішення конфліктів та подолання поляризації в Україні](#)» (для отримання детальнішої інформації див. Розділ 4. Діалогові проекти, підтримані системними донорами в Україні), що реалізується Інститутом миру та порозуміння: на тему «Що робити з Леніним?» 21 жовтня 2014 року та на тему «Нова ідентичність Харкова: спільний аналіз» 3 грудня 2014 року. Даний проект у Харкові реалізується [Харківським Фондом місцевої демократії](#)²⁶, при якому працює Лабораторія мирних рішень, у партнерстві з [Харківським громадянським форумом](#)²⁷.

Ініціатива 17-го телеканалу щодо проведення діалогів з представниками так званих ДНР / ЛНР

На сьогодні єдиною ініціативою, яка спрямована на проведення діалогу із проукраїнськими громадськими активістами та очільниками ДНР / ЛНР та їхніми прихильниками, є ініціатива телемостів від новоствореного 17-го телеканалу.

²⁵ <http://novosti-n.org/analytic/read/1967.html>

²⁶ <http://fmd.kh.ua/>

²⁷ <http://civilforum.com.ua/>

На сьогодні 17-м телеканалом було проведено п'ять діалогів засобами телемосту, зокрема:

- 20 жовтня 2014 онлайн-діалог на тему «Чи можливе досягнення миру»²⁸ між бійцями АТО (Каміль Валетов – уродженець Донецьку, представник 8-ої сотні афганців в батальйоні «Дніпро»; Олексій Цибко – уродженець Сміли Черкаської області, представник 5-ї сотні батальйону «Дніпро», экс-президент Федерації регбі України; Володимир Шилов – уродженець міста Донецьк, командир 5-ої роти батальйону «Дніпро»; Жан Новосельцев – журналіст 17-го каналу) та польовим командиром ЛНР Олексієм Мозговим (м.Алчевськ). Ведучий: журналіст 17-го телеканалу Дмитро Філімонов.
- 25 жовтня 2014 року продовження онлайн-діалог на тему «Як досягнути миру»²⁹ між проукраїнськими громадськими активістами (Каміль Валетов – уродженець Донецьку, представник 8-ої сотні афганців; Тетяна Монтян – лідер партії «Спільна дія»; Дмитро Карп – один з лідерів «Автомайдану»; Катерина Кувіта – представник «Автомайдану»; Олексій – член партії «Свобода» з м.Макіївка) та активістами і ополченцями ДНР / ЛНР (Олексій Мозговий – польовий командир ЛНР, м.Алчевськ; Сергій Ширков – журналіст російського телеканалу НТВ, Ігор Ждаміров – бард, член Союзу письменників Росії, м.Липецьк; ополченець Анатолій з позивним «Дед», Тонай Чолханов – позиціонується як ісламський або кримсько-татарський громадський діяч; донський козак з Луганської області). Під час телемосту Т.Монтян домовилася з О.Мозговим про свій візит в Алчевськ та про передачу полоненого ВВС України. Ведучий: журналіст 17-го телеканалу Дмитро Філімонов.
- 15 листопада 2014 року онлайн-діалог між представниками українського козацтва та проукраїнськими активістами³⁰ (Микола Бондарев – отаман українського козацького війська; Олександр Золотухін – юрист, громадський діяч, боєць батальйону «Айдар»; Андрій Петик, Іван Лютий – сотник 4-ої сотні Майдану; Надія Курамшина – представник Союзу солдатських матерів; Олександр Морозов – колишній заступник російського генерала Льва Рохліна) та Миколою Козициним – отаманом Всевеликого війська Донського, що бере участь у збройному протистоянні на стороні ДНР (на момент проведення діалогу контролював м. Антрацит). Ведучий: Андрій Павловський.
- 28 листопада 2014 року телеміст між переселенцями з Донбасу, що наразі проживають в Києві, та жителями і ополченцями Донецьку³¹. Захід було проведено 17-м каналом із залучення російського телеканалу НТВ: ведучим донецької студії виступив Володимир Зайцев – репортер програми «Центрального телебачення»

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=52xlwIQcmDg>

²⁹ https://www.youtube.com/watch?v=n4w0-1bA_EI

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=DRE76KtP6VE>

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=XCFGO5sgX3I>

телеканалу НТВ, а ведучими київської студії – Олена Солодовнікова – журналіст НТВ, прес-секретар «Дорожнього контролю» та колишній співробітник українського 112-г каналу, а також Олексій Кутепов – журналіст 17-го каналу. Даному телемоству бракувало належної медіації, що спричинило сповзання дискусії до обговорення міжособистісних образ її учасників та не сприяло пошукам шляхів припинення війни.

- 2 грудня 2014 року телеміст між представниками добровольчих батальйонів та представниками громадських організацій з Києва з однієї сторони та представниками Луганська з іншої³² (Серед учасників телемоству в українській студії були присутні Олександр Золотухін – юрист, громадський діяч, боєць батальйону «Айдар»; Каміль Валетов – уродженець Донецьку, представник 8-ої сотні афганців в батальйоні «Дніпро» та Олексій Цибко – уродженець Сміли Черкаської області, представник 5-ої сотні батальйону «Дніпро», экс-президент Федерації регбі України, луганську сторони представляли Олексій Мозговий – польовий командиром ЛНР, м.Алчевськ; Михайло Суриков – житель Одеси, комендант Куликова поля; а також полонений боєць 45-го територіального батальйону Володимир Крутолевич. На прямому включенні з Москви також перебувала Катерина Мальдон – представник російського антивоєнного руху. Ведучий: журналіст 17-го каналу Жан Новосельцев. Під час телемоству О. Цибко повідомив про свою поїздку в Москву, яка відбулася за його власною ініціативою, та [зустріч із Головою партії ветеранів Росії Ільдаром Резяповим \(для отримання детальнішої інформації див. Розділ 5. Українсько-російські діалогові ініціативи\)](#) з метою переговорів на низовому рівні про припинення збройного протистояння між Україною та Росією. Наприкінці зустрічі учасники діалогу домовилися підготувати проект Меморандуму про припинення війни.
- 16 січня 2015 року через проблеми з Інтернет-зв'язком був зірваний черговий телеміст³³ між представниками волонтерських організацій, які допомагають українським військовим (м. Київ), та волонтерами, які надають допомогу жителям Донецька. Захід був зведений до обговорення питань оборони Донецького аеропорту та трагедії у Волновасі між представниками волонтерських організацій Києва.

Телемости 17-го каналу свідчать про наявність низової ініціативи серед представників громадянського суспільства та добровольчих батальйонів з української сторони, спрямованої на пошук порозуміння між сторонами протистояння.

Жіночі діалогові ініціативи

Окремо слід відзначити діалогові ініціативи, спрямовані на деескалацію конфлікту та переведення його у діалогову площину публічними лідерами-жінками.

³² <https://www.youtube.com/watch?v=Pwh5waQ2RCE>

³³ <https://www.youtube.com/watch?v=7oKjgIUdPhc>

Наприкінці червня – початку липня 2014 року існувала ініціатива [Союзу жінок України](#)³⁴ щодо призначення голови організації [Валентини Семенюк-Самсоненко](#) та її заступниці Ганни Осової на посади голів Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій. На думку авторів ініціативи, призначення жінок на керівні посади в регіонах, де розгортався конфлікт, мало сприяти деескалації насилля та врегулюванню ситуації. Після смерті В. Семенюк-Самсоненко 27 серпня 2014 року подальша інформація про ініціативу Союзу жінок України відсутня.

Наприкінці серпня 2014 року співачка [Руслана Лижичко](#) здійснила поїздку на Донбас, після чого 1 вересня 2014 року разом із керівником Центру гуманітарної допомоги по звільненню полонених та заручників у зоні АТО [Володимиром Рубаном](#)³⁵ дала [прес-конференцію в Києві](#)³⁶, основним меседжем якої став «Стоп вогонь по своїх» та заклик до «припинення війни в Україні між своїми». Співачка заявила, що війна була штучно спровокована тими, хто стріляє, як це було на Майдані, у обидві сторони. На її думку ведеться нечистоплотна гра, яку треба розкрити. Руслана Лижичко переконана, що українці можуть домовитися й повинні перестати стріляти у своїх, щоб об'єднатися проти справжнього ворога, проти зовнішнього агресора. 2 вересня Руслана Лижичко виклала докладний звіт та висновки [на своїй сторінці у Facebook](#)³⁷.

На початку грудня 2014 року адвокат та політик [Тетяна Монтян](#) здійснила поїздку на неконтрольовані території, де відвідала міста Луганськ, Алчевськ та Донецьк. Даний візит став [результатом домовленостей](#) (див. вище), досягнутих під час телемосту 17-го каналу між Тетяною Монтян та Олексієм Мозговим 25 жовтня 2014 року. Під час перебування на Донбасі Т. Монтян [зустрілася із Олексієм Мозговим](#)³⁸ – польовим командиром ЛНР, який контролює місто Алчевськ. О.Мозговий передав Т.Монтян полоненого бійця Володимира Крутолевича, який перебував в полоні з серпня 2014 року. Крім того Т. Монтян провела зустрічі з громадськістю у Луганську та Донецьку та дала відповіді на запитання журналістів у Донецьку ([перша частина](#)³⁹ та [друга частина](#)⁴⁰). Після повернення в Київ Т. Монтян разом із журналістом 17-го каналу Д. Філатовим дали [прес-конференцію на тему «Гуманітарна катастрофа на Донбасі»](#)⁴¹.

Ініціативи Руслани Лижичко та Тетяни Монтян, будучи представленими публічно, викликали шквал критики громадськості, передусім від прихильників проукраїнської сторони. Це свідчить про неготовність суспільства до діалогів з ідеологічними супротивниками та відсутність культури діалогів загалом.

³⁴ <http://www.sju.org.ua/>

³⁵ http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D0%B1%D0%B0%D0%BD_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

³⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=yV1gjHFrXMM>

³⁷ <https://www.facebook.com/notes/754944497901096/>

³⁸ https://www.youtube.com/watch?v=agwkQ_Y6zv8

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=VC392fmjvwo>

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=h5VQEpxuHFY>

⁴¹ https://www.youtube.com/watch?v=J_kOGB0_9Lg

Висновки

Особливостями діалогових ініціатив українських громадських організацій є те, що більшість з них виникли спонтанно та хаотично у відповідь на кризову ситуацію в країні та загострення конфронтації у суспільстві. Ініціативи зароджувалися у різних куточках України і носили як локальний, так і загальнонаціональний характер. Таким чином, відчуваючи бездіяльність держави у напрямі пошуку загальнонаціонального консенсусу, громадянське суспільство вкотре взяло на себе державницькі функції.

Першими ініціаторами діалогів були фахові фасилітатори та медіатори з бізнес-середовища, які не змогли залишитися осторонь від подій, що відбувалися в суспільстві, та почали застосовувати свої знання і навички у сфері громадсько-політичних та суспільних діалогів.

Водночас, через наявність навичок роботи передусім на рівні локальних груп діяльність українських фасилітаторів на сьогодні зосереджується передусім на проведенні діалогів на рівні місцевих громад.

Іншою проблемою є те, що переважна більшість українських фасилітаторів, які на сьогодні беруть участь у проведенні суспільних діалогів як громадяни країни, тим чи іншим чином залучені у суспільно-політичний процес та здебільшого представляють проукраїнську сторону. Інформація про українських професійних фасилітаторів, які б представляли проросійську сторону чи перебували наразі на неконтрольованих територіях, наразі відсутня.

Через залучення у суспільні процеси та переважання досвіду ведення діалогів на локальному рівні українські фасилітатори часто виявляються неготовими вести діалоги за основним вектором розколу «Київ – Донбас». Ініціативи щодо проведення діалогів між представниками проукраїнських сил та так званих ДНР / ЛНР належать не фаховим фасилітаторам, а журналістам. Ініціативи щодо ведення діалогів, які б тим чи іншим чином включали представників із Криму, взагалі відсутні.

Проведення діалогів між представниками різних поглядів (проукраїнських та умовно проросійських) на контрольованих українською владою територіях також ускладнюється тим, що прихильники проросійського вектору наразі більше схильні приховувати свою позицію або відкрито не демонструвати свої погляди. Це ускладнює їхнє включення до діалогових процесів.

Проблемою українських діалогових ініціатив є також їхня розрізненість та відсутність єдиного координаційного центру, який би просував культуру діалогів в Україні, а також аналізував потреби різних локальних громад щодо діалогів та сприяв би їхньому проведенню. Робота на цьому напрямку також ускладнюється через відсутність єдиного інформаційного інтернет-ресурсу, який би акумулював інформацію про відповідні процеси в Україні.

Українським діалоговим ініціативам також бракує підтримки влади як на національному, так і регіональному рівнях. Такий стан справ ускладнює безпосереднє залучення представників влади до участі у діалогах. Виключенням є діалоговий процес в Одесі, який активно підтримується Одеською обласною державною адміністрацією.

Окремою проблемою є загальна відсутність діалогової культури в українському суспільстві, що спричиняє у низці випадків агресивне налаштування деяких суспільних груп до ідеї діалогу, передусім із прихильниками так званних ДНР / ЛНР.

Рекомендації

Для посилення роботи на цьому напрямку українським громадським ініціативам слід:

- створити координаційний центр, який би аналізував потреби різних локальних громад щодо діалогів та сприяв їхньому проведенню;
- створити єдиний Інтернет-ресурс, який би який би акумулював інформацію про діалогові процеси в Україні;
- продовжити розширення мережі фахових фасилітаторів суспільних діалогів шляхом проведення тренінгів та навчань;
- розробити стратегію просування діалогової культури в Україні;
- розробити комунікаційну стратегію взаємодії із владою на національному та регіональному рівнях, спрямовану на підтримку діалогових ініціатив громадських організацій та залучення представників влади до безпосередньої участі у цих процесах.

Розділ 3. Діалогові проекти за участю міжнародних неурядових організацій та експертів

До початку збройного протистояння в Україні міжнародні неурядові організації недооцінювали конфліктогенний потенціал всередині країни. Єдиним виключенням можна вважати проект «Кримський політичний діалог» Тренінгового та дослідницького центру ПАТPIP, реалізація якого розпочалася у 2009 році і мала завершитися у 2014 році. Даний проект не досягнув задекларованих цілей, не зміг запобігти анексії Криму, а його напрацювання у цьому зв'язку не змогли бути імплементованими в життя.

Окремо слід відзначити візит в Україну у 2010 році відомого німецького філософа та психотерапевта Берта Хеллінгера, який займається питаннями примирення, та демонстрацію в ефірі популярного телевізійного шоу «Шустер-live» [соціально-психологічного експерименту з примирення](#)⁴² між групами українців, що мають різну історичну пам'ять.

З початком розгортання гарячої фази конфлікту в Україні активізувалася діяльність міжнародних організацій, що займаються питаннями діалогу. Низка таких організацій протягом 2014 року провели ознайомчі візити в Україну з метою більш детального вивчення ситуації та пошуку точок входження для проведення діалогів.

Залучення провідних міжнародних організацій для врегулювання конфлікту в Україні має низку переваг, зокрема можливість використання їхнього досвіду роботи з соціальними конфліктами, набутого в гарячих точках світу, неупередженість, оскільки фахівці таких організацій, що переважно є іноземцями, психологічно не залучені у конфлікт.

Водночас, обмеженням діяльності таких міжнародних організацій є часто незнання особливостей конфлікту, політичного контексту, зацікавлених сторін, культурно-ментальних особливостей сторін конфлікту тощо. У цьому зв'язку для більш успішної роботи таким міжнародним організаціям доцільно працювати спільно з місцевими партнерами.

Ще однією проблемою діалогових ініціатив міжнародних організацій, що наразі працюють в Україні, є їхня розпорошеність та відсутність інформації про діяльність колег. Внаслідок цього їхні представники часто роблять спроби реалізації подібних проектів та жорстко конкурують у боротьбі за ресурси системних донорів.

Позитивний внесок у справу об'єднання різних діалогових ініціатив як міжнародних та і місцевих громадських організацій здійснила Міжнародна конференція «[Інструменти діалогу як засобу подолання кризових явищ: міжнародний досвід та](#)

⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=05rrGVcBQw8>

перспективи застосування в Україні»⁴³, проведена 10 – 12 грудня 2014 року Координатором проектів ОБСЄ в Україні спільно з Одеською обласною групою медіації та за підтримки Одеської обласної державної адміністрації. Дана конференція зібрала представників низки міжнародних організацій з питань миротворчості та українських діалогових ініціатив для обміну досвідом та можливої розробки подальшої спільної стратегії діяльності.

Кримський політичний діалог (ПАТРІР: 2009–2014)

Проголошення незалежності Косово у лютому 2008 році, а також визнання Російською Федерацією незалежності Південної Осетії та Абхазії негативно вплинули на регіональну безпеку та стабільність у Чорноморському регіоні, зокрема у контексті кримського питання. У зв'язку з цим [Тренінговий та дослідницький інститут з питань миротворчості Румунії \(ПАТРІР\)](#)⁴⁴ ініціював [Кримський посередницький проект](#)⁴⁵. Даний проект реалізовувався [Центром близькосхідних досліджень](#)⁴⁶ (м.Київ), в той час як ПАТРІР надавав експертну підтримку з питань фасилітації та миротворчості. Проект тривав з червня по жовтень 2009 року та здійснювався за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні.

Продовженням цього проекту став [«Кримський політичний діалог»](#)⁴⁷, який здійснювався ПАТРІР за фінансової підтримки [Міністерства закордонних справ Фінляндії](#)⁴⁸. Реалізація проекту тривала з кінця 2009 року.

Метою проекту було запобігання насильницькій ескалації невирішених конфліктних ситуацій, пов'язаних із Кримом. Бажаним результатом імплементації проекту називалося впровадження відповідними інституціями нової, якісно опрацьованої політики щодо вирішення та попередження конфліктних ситуацій у Криму. Така політика повинна була ґрунтуватися виключно на багатосторонньому діалозі та мала бути підтверджена фактичними даними відповідних досліджень.

Концепція проекту містила три компоненти:

- регулярний обмін експертними думками, спільний стратегічний аналіз та прогноз щодо конфліктних факторів на українському та міжнародному рівнях;
- проведення емпіричних досліджень за темами, визначеними учасниками цих обговорень згідно їх результатів;
- практичні дії щодо просування спільних рекомендацій учасників проекту на політичному рівні — у Криму, Києві та обласних центрах.

У рамках проекту підтримувалися тематичні обговорення щодо мовної політики, земельної політики та політики ідентичності, а також можливість вивчення досвіду політичної роботи із подібними проблемами в інших регіонах Європи.

⁴³ <http://www.odcrisis.org/mizhnarodna-konferenciya-instrumenti-dialogu-yak-zasobu-podolannya-krizovix-yavishh-mizhnarodnij-dosvid-ta-perspektivi-zastosuvannya-v-ukra%D1%97ni/>

⁴⁴ <http://www.patrir.ro/en/peaceoperations2/black-sea-region>

⁴⁵ <http://www.patrir.ro/en/peaceoperations2/black-sea-region>

⁴⁶ <http://www.uames.org.ua/>

⁴⁷ <http://www.patrir.ro/peaceoperations2/black-sea-region?id=34>

⁴⁸ <http://forin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=299712&nodeId=43283&contentlan=2&culture=en-US>

За час реалізації проекту [було проведено](#)⁴⁹ 8 експертних обговорень — у Брюсселі, Гельсінкі, Ялті, Форосі, Стамбулі за участю 50 експертів із Криму, Києва, Москви, Брюсселя, Гааги, Анкари, Латвії, Фінляндії та Хорватії. Також у рамках проекту було організовано навчальні поїздки кримських і київських експертів до Латвії та Фінляндії з метою ознайомлення їх із досвідом впровадження багатомовної освіти та політичних інструментів захисту ідентичності таких автономій, як аландська та саамська у Фінляндії.

Учасники проекту розробили рекомендації у сферах земельної та мовної політик, спрямовані на сталий розвиток та запобігання конфліктів у Криму. У сфері земельної політики — рекомендаційні поправки до проекту Закону України «Про ринок землі», які враховували специфіку кримського регіону. У галузі мовної політики — проект працював над розробленням концепції багатомовної освіти в Криму під робочою назвою «Кримська школа». Причому останній напрямок здійснювався за активної підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та за участі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим.

У зв'язку з анексією Криму реалізувати напрацювання, здійсненні у рамках проекту, не вдалося.

Платформа високого рівня для обговорення майбутнього (Ініціатива кризового менеджменту)

Із загостренням конфлікту навколо Криму та Донбасу експерти [Ініціативи кризового менеджменту \(Центр Марті Ахтісаарі\)](#)⁵⁰ ініціювали [заснування української платформи високого рівня для обговорення майбутнього](#)⁵¹. Ініціатива була спрямована на пошук виходу з української кризи через діалог із усіма зацікавленими сторонами.

У рамках проекту 19 – 20 липня 2014 року у Відні (Австрія) був проведений діалог високого рівня за участю українських політичних акторів та експертів з метою створення платформи для обговорення поточних подій в Україні та кризової ситуації. У перший день заходу учасники мали змогу ознайомитися із досвідом врегулювання конфлікту у Північній Ірландії, який був представлений переговорниками щодо Страсноп'ятничної угоди (або Белфастської угоди) від 10 квітня 1998 року, спрямованої на припинення конфлікту у Північній Ірландії. Другого дня учасники заходу мали змогу обговорити досвід Фінляндії щодо вибору зовнішньополітичних пріоритетів та націотворення, а також роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту в Україні. Проект був профінансований [програмою Уряду Ірландії «Ірландська допомога»](#)⁵² та приватною [Фундацією Джейн і Аатос Еркко](#)⁵³ (Фінляндія).

⁴⁹ <http://www.patrir.ro/images/stories/DPO/CPD/cpd%20en%20update%20project%20outputs.pdf>

⁵⁰ <http://www.cmi.fi/en>

⁵¹ <http://www.cmi.fi/en/media-en/news/eecca/308-ukraine/921-cmi-provides-a-high-level-platform-for-ukrainians-to-discuss-their-future?highlight=WyJ1a3JhaW51III0=>

⁵² <https://www.irishaid.ie/>

⁵³ <http://www.jaes.fi/en/>

Реалізація даного проекту продовжується у рамках нового проекту «Український національний діалог із залученням багатьох зацікавлених сторін» (для отримання детальнішої інформації див. Розділ 4. Діалогові проекти, підтримані системними донорами в Україні) за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні.

Театр для діалогу

У січня 2014 року група активістів ініціювала створення проекту «Театр для діалогу»⁵⁴. Мета — за допомогою мови театру створити безпечний простір для діалогу навколо подій в Україні, допомогти учасникам почути різні точки зору та спробувати виробити спільне бачення вирішення ситуації. Дана ініціатива використовує методологію «Театру пригнічених», яка була створена бразильським режисером Августо Боалем у 1960-х роках під час диктаторського режиму в Бразилії та інших країнах Латинської Америки. Ця методологія включає набір спеціальних ігор та вправ, спрямованих на розвиток серед учасників навичок володіння мовою театру, з метою обговорення та подолання соціального пригнічення.

13–16 лютого 2014 року в п'яти містах України – Києві, Львові, Донецьку, Чернігові, Чернівцях — відбулися семінари з соціального театру, які завершилися показами вистав про сучасні події в країні. Їх провели сім міжнародних тренерів – Ялмар Хорхе Жоффре-Айхорн (Німеччина-Болівія), Олів'є Форже (Бельгія), Brent Блер (США), Гектор Арістісabal (Колумбія), Роберто Мадзіні (Італія), Еван Хастінгс (США/Індія), Ідан Меїр (Ірландія). Після публічного представлення вистав відбулися публічні обговорення з широким колом глядачів, завдяки чому всі присутні взяли участь у діалозі щодо соціальних та політичних проблем та мали змогу висловити особисту й громадянську позицію в контексті сучасних подій.

Діалог в Україні: можливості, параметри та виклики (Медіатор, Інтерпіс та МЦПД)

З травня по жовтень 2014 року Європейський форум з міжнародного посередництва та діалогу «Медіатор» (mediatEUR)⁵⁵ та Міжнародна організація з розбудови миру «Інтерпіс» (Interpeace)⁵⁶ за підтримки українського партнера — Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД)⁵⁷ реалізували пілотний проект «Діалог в Україні: можливості, параметри та виклики», який був покликаний визначити потреби щодо діалогу на різних рівнях та можливі точки входження у цей процес.

⁵⁴ <https://www.facebook.com/theatrefordialogue/timeline>

⁵⁵ <http://www.themediateur.eu/>

⁵⁶ <http://www.interpeace.org/>

⁵⁷ <http://icps.com.ua/>

У рамках проекту представники «Медіатор» та «Інтерпіс» двічі відвідали Україну. Під час першого візиту, який відбувся 30 червня–4 липня 2014 року, учасники місії провели низку зустрічей із українськими високопосадовцями, представниками різних політичних партій та громадськості, у рамках яких обговорювалися питання щодо необхідності діалогу між сторонами конфлікту — як на політичному, так і на громадському рівні.

Під час другого візиту, що відбувся 14–17 жовтня 2014 року, представники МЦПД та міжнародних організацій провели практичні семінари в Києві та Харкові для українських фасилітаторів, які потенційно можуть бути залучені до врегулювання соціальних та політичних конфліктів в Україні. У ході цих заходів міжнародні експерти представили досвід іноземних країн (зокрема Великобританії щодо конфлікту у Північній Ірландії та Ізраїлю щодо конфлікту із Палестиною) щодо пом'якшення конфліктів та створення культури миру через діалог.

Крім того, у Києві за участю українських та міжнародних експертів був проведений пілотний діалог між представниками місцевих громадських організацій та переселенцями зі сходу країни та Криму. У співпраці із Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна був проведений пілотний діалог між студентами, що представляють різні погляди на розвиток країни та зовнішньополітичні вектори її співпраці.

За результатами оціночних місій було підготовлено фінальний звіт.

Центр Нансена за мир і діалог (Норвегія)

Відомий норвезький миротворець з [Центру Нансена за мир та діалог](http://www.nansen-dialogue.net/index.php/en/)⁵⁸ Стейнар Брин бере активну участь у діалогових заходах, що проводяться в Україні. Зокрема, 22 травня 2014 року в Одесі та 28 серпня 2014 року у Києві відбулися покази документального фільму «10 років після війни», знятого С. Брином. У фільмі змальовані події, що розгортаються під час бойових дій 1999 року у Косово, коли група албанських та сербських студентів зібралися на круглий стіл та обговорювали політичні питання — все це відбувалося за декілька днів до бомбардувань Югославії. Наступна зустріч круглого столу відбулася через 10 років, коли учасники вже обмінялися політичними ролями і представники косоварів обіймали владні позиції, а представники сербів, що залишилися в регіоні, стали національною меншиною. Після показу фільму відбулося його публічне обговорення за участю С. Брина.

⁵⁸ <http://www.nansen-dialogue.net/index.php/en/>

Японський «Корабель миру» (Глобальне партнерство із запобігання збройних конфліктів)

12 вересня 2014 року в Одесі перебував [Корабель миру](#)⁵⁹ – проект японської некомерційної організації, покликаний поширювати ідею миру, прав людини, стійкого розвитку та поваги до навколишнього середовища. Щорічно чартерний пасажирський корабель під назвою «Корабель миру» курсує по всьому світу, заходить у порти тих країн, на території яких розгортаються конфлікти, та залучає людей до діалогу і соціальної взаємодії.

Під час перебування Корабля миру в територіальних водах України на його борту був проведений круглий стіл на тему «[Чи можливий діалог під час війни](#)»⁶⁰ спільно з представниками [Одеської обласної групи медіації](#)⁶¹ та [Глобального партнерства із запобігання збройних конфліктів](#)⁶². Під час заходу обговорювалося питання необхідності та можливостей ведення діалогу в умовах збройних конфліктів, досвід різних країн та народів у сфері попередження та виходу із збройних конфліктів, а також можливі стратегії розв'язання кризи в Україні.

Міжнародний центр з ненасильницької комунікації (США)

На початку весни 2014 року спеціаліст [Міжнародного центру з ненасильницької комунікації](#)⁶³ Карл Плеснер спільно з фахівцями Українського центру ненасильницького спілкування і примирення «[Простір гідності](#)»⁶⁴ провели низку діалогів на майданчику «Майдан-Беркут» за методикою ненасильницької комунікації. За твердженням ініціаторів діалогу, їм вдалося досягнути примирення між його учасниками, що в подальшому сприяло їхній спільній службі в АТО.

16 жовтня 2014 року тренер Міжнародного центру з ненасильницької комунікації Дюк Дюкшерер спільно з групою українських фасилітаторів провели [діалог у місті Новогродівка](#)⁶⁵ (Донецька область, за 15 км до зони АТО) між представниками місцевої громади та прикордонниками у місті Новогродівка. У рамках проекту протягом дня було проведено чотири зустрічі — з жителями міста, командуванням гарнізону прикордонників, власне з прикордонниками та між обома сторонами. Після закінчення діалогу з метою більш ефективного налагодження комунікації було вирішено розробити план спільних дій між громадою та прикордонниками.

Крім того, 2 – 5 жовтня 2014 року та 20 – 23 листопада 2014 року Д. Дюкшерер провів тренінг «Практика ненасильницької комунікації» у Львові та Одесі.

⁵⁹ <http://www.peaceboat.org/english/index.php?page=view&nr=109&type=4&menu=64>

⁶⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=7jWXoMfcUI&feature=youtu.be>

⁶¹ <https://www.facebook.com/OdessaGroupMediation/timeline>

⁶² <http://www.gppac.net/>

⁶³ <https://www.cnvc.org/>

⁶⁴ <https://www.facebook.com/prostir.hidnosti>

⁶⁵ <http://www.iofc.org/uk/diyaloh-yak-metod-pobudovy-doviry-mizh-liudmy>

Висновки

Діалогові ініціативи міжнародних громадських організацій щодо врегулювання конфлікту в Україні носять несистемний характер, значна кількість їх перебуває на першій стадії оцінки ситуації та пошуку точок входження у процес. У низці випадків такі проекти реалізуються наодинці окремими експертами чи спеціалістами (Люк Дешерер, Мартін Сноддон, Стейнар Брин та ін.).

При цьому іноземним експертам часто бракує детальних знань про особливості конфлікту в Україні, що може впливати на ефективність їхньої роботи та можливості досягнення конкретних результатів. Незнання місцевих реалій також спричиняє відсутність у низці випадків виходів на політичні кола та інші зацікавлені сторони конфлікту, що обмежує діяльність міжнародних організацій громадським рівнем.

В силу зазначених особливостей діяльність міжнародних організацій більше сконцентрована на проведенні діалогів та попередженні конфліктів в окремих громадах зі значним акцентом на налагодженні стосунків між внутрішньо-переміщеними особами та місцевим населенням. При цьому залишаються поза увагою міжнародних громадських організацій більш глобальні задачі, зокрема налагодження діалогу між проукраїнськими громадами та громадами, що проживають на неконтрольованих українською владою територіях, а також із Кримом.

Рекомендації

Для посилення роботи на цьому напрямку міжнародним організаціям слід більш активно:

- обмінюватися інформацією про діалогові ініціативи зі своїми колегами з інших міжнародних організацій, що працюють чи мають намір працювати в Україні. Це дозволить уникнути дублювання роботи та більш ефективно використовувати донорські ресурси;
- залучати локальні громадські організації як партнерів для реалізації спільних діалогових ініціатив. Це дозволить створити синергію зусиль: об'єднати провідний міжнародний досвід у сфері миротворчості із детальним знанням особливостей місцевого конфлікту.

Розділ 4. Діалогові проекти, підтримані системними донорами в Україні

Усвідомлюючи загрозу подальшого поширення конфлікту на територію України та необхідність вжиття превентивних заходів у цьому зв'язку, низка системних донорів, починаючи з осені 2014 року, підтримала кілька діалогових ініціатив, що реалізуються як українськими, так і іноземними громадськими організаціями.

Ініціювання Національного діалогу в Україні за участю усіх зацікавлених сторін (МАТРА)

Проект реалізується Міжнародним центром перспективних досліджень⁶⁶ (Україна) спільно з Європейським форумом з міжнародного посередництва та діалогу «mediatEUr»⁶⁷ (Бельгія) та Міжнародною організацією з розбудови миру «Інтерпіс»⁶⁸ за фінансової підтримки Програми соціальної трансформації МАТРА⁶⁹ (Уряд Нідерландів)

Термін реалізації проекту: вересень 2014 року — лютий 2015 року.

Метою проекту є ініціювання та проведення Національного діалогу між регіональними елітами та лідерами думок щодо подальшого розвитку України як цілісної та суверенної держави. За результатами соціологічного дослідження передбачається підготовка аналітичного документу щодо особливостей бачення минулого та майбутнього розвитку України в різних регіонах України та можливих факторів об'єднання та факторів, що роз'єднують українське суспільство. Крім того, планується розробка регіональних карт бачення минулого та майбутнього розвитку України та карт зацікавлених сторін діалогового процесу на усіх рівнях.

Результатом проекту мають стати рекомендації для Уряду щодо вироблення політики національної єдності та відповідний проект Плану дій для її реалізації.

На початок 2015 року запланована презентація веб-сайту «Національний діалог» та аналізу діалогових ініціатив в Україні, а в лютому — остаточних результатів соціологічного дослідження.

⁶⁶ <http://www.icps.com.ua/>

⁶⁷ <http://www.themediateur.eu/>

⁶⁸ <http://www.interpeace.org/>

⁶⁹ <http://www.government.nl/issues/matra>

Розв'язання українських прикордонних конфліктів та стратегії їхнього попередження (Посольство Великої Британії в Україні)

Проект реалізується Центром Близькосхідних досліджень⁷⁰ (Україна) за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні⁷¹ у рамках Conflict Pool Program.

Термін реалізації проекту: вересень 2014 року — березень 2015 року.

Метою проекту є розробка та впровадження довготермінових стратегій трансформації місцевих конфліктів у прикордонних регіонах України у процес примирення за участю місцевих активістів, журналістів та представників влади.

Проект планується реалізувати в усіх проблемних прикордонних регіонах України: на Донбасі (Луганська та Донецька області); в Херсонській області, яка межує з Кримом і де розміщуються внутрішньо-переміщені особи з Криму та яка має водні кордони; в усіх регіонах, що межують із Придністров'ям, де існує латентний потенційний конфлікт, що може бути штучно активізований; у Волинській області, де існують історичні польсько-українські міжетнічні непорозуміння, які можуть бути також штучно активізовані.

Заходи проекту спрямовуватимуться як на конфлікти, що перебувають у стадії загострення, так і на довготривалі конфлікти та полягатимуть у розробці стратегій їхньої трансформації та попередження активізації.

У рамках проекту планується провести тренінг для 60 миротворців, які в подальшому поширюватимуть відповідні знання та навички, а також акумулюватимуть успішні історії трансформації локальних конфліктів, що надалі будуть представлені органам місцевої та центральної влади, ЗМІ та інституціям, що приймають рішення в ЄС.

У рамках проекту передбачається створення чотирьох ресурсних центрів (у Києві, Харкові, Одесі та Бережанах) для постійних тренінгів з питань миротворчості у майбутньому.

Проект реалізується у рамках Української миротворчої школи, до роботи якої окрім Центру Близькосхідних Досліджень долучені Фонд «Європа ХХІ»⁷², Інформаційний центр «Майдан Моніторинг»⁷³ (Україна) та «Спілка 4 червня»⁷⁴ (Польща).

У рамках Української миротворчої школи вже відбулися дві сесії: з 25 по 30 листопада 2014 року у Харкові та з 11 по 14 грудня 2014 року у Бережанах (Тернопільська область). Сесія у Харкові, до участі в якій були залучені експерти та громадські діячі, була спрямована на вивчення шляхів виникнення та подолання конфліктів, у той час як сесія у Бережанах, до участі в якій були залучені журналісти, була націлена на особливості висвітлення подій у конфліктних ситуаціях.

⁷⁰ <http://uames.org.ua/>

⁷¹ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/375216/PPP_peacebuilding_Projects.pdf

⁷² <http://www.europexxi.org.ua/>

⁷³ <http://maidanua.org/>

⁷⁴ <http://4czerwca.org/>

До участі у школі запрошуються учасники з Волині, Херсонщини, Донецької та Луганської областей (незалежно від поточного місця проживання), територій України, які межують із Придністров'ям, а також тимчасово переміщені особи з Криму. У подальшому Українська миротворча школа передбачає створення декількох робочих груп, які будуть працювати над пошуком шляхів деескалації конфліктів у східних та західних регіонах України.

Довідково: Наразі у відкритих джерелах доступна інформація про два заходи у рамках даного проекту.

З 25 по 30 листопада 2014 року у Харкові пройшла перша сесія Української миротворчої школи⁷⁵, під час якої учасники вивчали такі види конфліктів: конфлікти ідентичностей; міжрелігійні або міжетнічні конфлікти; конфлікти історичної пам'яті; конфлікти бачення спільного майбутнього.

Під час першої сесії розглядалися такі питання:

- Як розпізнати конфлікт на ранніх етапах його виникнення?
- Що відбувається з людьми, залученими в конфлікт, і як протидіяти перетворенню їх на ворогів?
- Як розплутати та зрозуміти складні суспільні конфлікти та конфлікти в громадах?
- Як працювати з емоціями людей, що конфліктують?
- Які техніки дозволяють налагодити переговорний процес між сторонами конфлікту?
- Як навчити людей слухати один одного у конфлікті?
- Як шукати спільні рішення для проблем, які розділяють?
- Як формувати спільне майбутнє у громад з роз'єднаним конфліктним минулим?
- Досвід круглого столу 1989 року в Польщі, який покінчив із комунізмом (від безпосереднього учасника того столу).
- Чому конфлікт – це добре для розвитку демократії?
- Як соціальні мережі (людські спільноти та інтернет-інструменти) сприяють трансформації конфліктів?

Передбачається, що після закінчення тренінгу в Харкові його учасники створять робочі групи, визначать конфлікти, з якими вони працюватимуть, а потім здійснять групові виїзди з тренерами на місця конфліктів для їх вивчення та трансформації.

Навчання проводили експерти Центру Близькосхідних Досліджень, Міжнародної громадської організації з правлінням в Україні «Інформаційний центр “Майдан Моніторинг”», польської громадської організації «4 червня» та українського Фонду «Європа ХХІ».

⁷⁵ <http://uames.org.ua/php/art.php?id=55564>

З 11 по 14 грудня 2014 року у Бережанах⁷⁶ (Тернопільська область) відбулася друга сесія Української миротворчої школи, до участі в якій були залучені передусім журналісти. Під час навчання розглядалися такі питання:

- Що відбувається з людьми, залученими в конфлікт, і як власними матеріалами не сприяти перетворенню їх на ворогів?
- Як зрозуміти складні суспільні конфлікти та конфлікти в громадах?
- Як працювати з емоціями людей, що конфліктують?
- Як шукати спільні рішення для проблем, які розділяють?
- Як формувати спільне майбутнє у громад з роз'єднаним конфліктним минулим?
- Чому конфлікт – це добре для розвитку демократії?
- Як соціальні мережі (людські спільноти та інтернет-інструменти) сприяють трансфор-мації конфліктів?
- Як коректно висвітлювати тематику переселенців та переселенок?

Тренерами школи у Бережанах виступили:

- Павел Залевський (Paweł Zalewski) – польський політик, депутат Європейського парламенту;
- Збігнєв Буяк (Zbigniew Bujał) – польський профспілковий діяч і політик, один з лідерів руху «Солідарність» та співзасновник «Gazeta Wyborcza»;
- Наталія Зубар – голова правління Інформаційного центру «Майдан Моніторинг»;
- Ігор Семиволос – директор Центру близькосхідних досліджень;
- Галина Яворська – доктор наук, професор, головний науковий співробітник Національного Інституту Стратегічних Досліджень;
- Наталія Беліцер – експерт Інституту демократії імені Пилипа Орлика (Київ);
- Ганна Усатенко – психолог, бізнес-тренер, член Української спілки психотерапевтів, дійсний член ГО «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій»;
- Володимир Ханас – керівник Тернопільського адаптаційного чоловічого центру;
- Ярослав Сватко – український публіцист і видавець, у 1992-1996 – головний редактор тижневика Шлях Перемоги (Львів – Мюнхен – Нью-Йорк), у 1995-1998 – автор і ведучий парламентської телевізійної програми «Рада», від 1995 – директор видавництва «Галицька видавнича спілка»; упорядник сайту maidan.org.ua;
- Дар'я Тарадай – старший продюсер, BBC Україна, випускник Докторської Школи НаУКМА (докторський ступінь з масової комунікації);

⁷⁶ http://tenews.te.ua/news_all.php?id=2011

- Олексій Мацука – журналіст «Громадського ТБ», один із засновників «Громадського телебачення Донеччини», редактор порталу «Новости Донбасса», лауреат міжнародної премії CJFE International Press Freedom Award (IPFA), присуджену канадським журі.

Передбачається, що учасники тренінгу у Бережанах співпрацюватимуть із випускниками Української миротворчої школи у Харкові та долучатимуться до робочих груп, які працюватимуть з конфліктами, а пізніше матимуть можливість взяти участь в поїздках миротворців у прикордонні регіони України.

Український національний діалог із залученням багатьох зацікавлених сторін (Посольство Великої Британії в Україні)

Проект реалізується [Ініціативою кризового менеджменту](#)⁷⁷ (Брюссель) спільно з [Українським незалежним центром політичних досліджень](#)⁷⁸ за фінансової підтримки [Посольства Великої Британії в Україні](#)⁷⁹ у рамках Conflict Pool Program.

Термін реалізації проекту: вересень 2014 року — березень 2015 року.

Метою проекту є підтримка діалогу із залученням багатьох зацікавлених сторін, зокрема політичних партій та лідерів думки в Україні, що сприятиме попередженню ескалації насилля у конфлікті та дозволить перевести існуючі розбіжності між ключовими соціально-політичними групами в країні у конструктивне русло.

У рамках реалізації проекту 15–22 вересня 2014 року експерти Ініціативи кризового менеджменту провели у Києві [консультації із зацікавленими сторонами](#)⁸⁰ щодо підтримки ідеї діалогу серед політичної та інтелектуальної еліти в Україні.

Даний проект став продовженням пілотного проекту Ініціативи кризового менеджменту [«Українська платформа високого рівня щодо майбутнього»](#) (для детальнішої інформації див. Розділ 3. Діалогові проекти за участю міжнародних неурядових організацій та експертів), який був реалізований навесні – влітку 2014 року.

⁷⁷ <http://www.cmi.fi/en/>

⁷⁸ <http://www.ucipr.kiev.ua/>

⁷⁹ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/375216/PPP_peacebuilding_Projects.pdf

⁸⁰ <http://www.cmi.fi/en/media-en/news/eecca/308-ukraine/935-cmi-conducts-stakeholder-consultations-in-kyiv>

Вирішення конфліктів та подолання поляризації в Україні (Посольство Великої Британії в Україні)

Проект реалізується [Центром гуманітарного діалогу](#)⁸¹ (Швейцарія) спільно з [Інститутом миру та порозуміння](#)⁸² (Україна) за фінансової підтримки [Посольства Великої Британії в Україні](#)⁸³ у рамках Conflict Pool Program.

Термін реалізації проекту: вересень 2014 року — березень 2015 року.

Метою проекту⁸⁴ є попередження ескалації та зменшення рівня конфлікту шляхом сприяння загальнонаціональним діалоговим ініціативам. Даний проект спрямований на попередження подальшої поляризації в Україні та подолання поділу в суспільстві через низові миротворчі ініціативи громадянського суспільства та шляхом створення взаємозв'язку між ними. Ініціатива передбачає проведення низки заходів на сході, заході та півдні країни із залученням представників урядових структур, загальнонаціональних та регіональних громадських організацій, а також окремих індивідів на двох рівнях:

- на рівні громад планується розбудова спроможностей регіональних груп та індивідів щодо розробки та проведення громадських діалогів. Даний проект сприятиме цим діалогам та через міжнародних і українських експертів сприятиме передачі порівняльного досвіду та стратегічних рекомендацій;
- щомісяця у Києві збиратиметься консультативна група, до складу якої входитимуть як представники ключових міністерств, члени парламенту, так і ключові регіональні лідери. Консультативна група збиратиметься для розробки стратегій, ініціювання та визначення заходів, обміну ідеями серед громад та для роботи безпосередньо з Урядом через діалог стосовно його бачення питання децентралізації. Дана консультативна група стане ключовою ланкою для забезпечення актуальності роботи, вироблення та передачі ідей від громадських ініціатив до політикуму та навпаки. Це зробить процес залучення громадськості більш ефективним, дасть йому підтримку та можливість впливу.

У рамках реалізації проекту [4—5 листопада 2014 року в Одесі](#)⁸⁵ була проведена робоча зустріч представників Інституту миру і порозуміння та Центру гуманітарного діалогу за підтримки Одеської обласної групи медіації. Зустріч була присвячена аналізу конфліктів та дизайну діалогів України.

⁸¹ <http://www.hdcentre.org/en/>

⁸² <http://ipcg.org.ua/>

⁸³ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/375216/PPP_peacebuilding_Projects.pdf

⁸⁴ <http://ipcg.org.ua/?p=681#more-681>

⁸⁵ <https://www.facebook.com/OdessaGroupMediation/photos/a.403068929735033.84267.369195283122398/790>

Україна: вихід із кризи через діалог (Посольство Великої Британії в Україні)

Проект реалізується Центром культурних взаємозв'язків «Кавказький дім»⁸⁶ (Грузія) за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні⁸⁷ у рамках Conflict Pool Program.

Термін реалізації проекту: вересень 2014 року — березень 2015 року.

Метою проекту є сприяння трансформації конфлікту між Україною та Росією шляхом проведення в Грузії особистих зустрічей між українськими та російськими експертами, представниками громадянського суспільства та представниками влади середньої ланки, а також підтримка політичних та економічних трансформацій в Україні шляхом передачі досвіду Грузії. Проект складається з двох компонентів:

- особисті зустрічі українських представників влади середньої ланки, представників академічних кіл, громадянського суспільства та медіа з російськими експертами, включаючи їхніх російських колег. Головною метою цього компоненту є зменшення конфронтації та сприяння зростанню розсудливого ставлення українських та російських експертів один до одного шляхом проведення конструктивних дискусій та просування спільних ініціатив, а також заохочення українських та російських експертів до розробки спільних документів щодо різних політик, які б пропонували детальні та конкретні рішення щодо існуючих проблем між Україною та Росією;
- навчальні поїздки в Грузію, включаючи зустрічі українських представників влади середньої ланки, представників академічних кіл, громадянського суспільства та медіа з грузинськими колегами — як на урядовому рівні, так і на рівні громадянського суспільства. Навчальні поїздки матимуть на меті такі задачі: 1) передачу грузинського досвіду щодо трансформації грузинсько-абхазького та грузинсько-південноосетинського конфліктів та процесу нормалізації стосунків з Росією; 2) представлення грузинських реформ в таких сферах, як реформа державного управління, реформи поліції, армії, судова реформа, реформа у сфері освіти та охорони здоров'я, а також боротьба з корупцією.

У рамках реалізації проекту з 23 по 30 листопада 2014 року відбулася перша навчальна поїздка українських експертів та представників медіа до Грузії. У рамках цієї поїздки 28—29 листопада у місті Кварелі⁸⁸ відбулася зустріч українських, російських, грузинських та європейських експертів для обговорення конфлікту між Росією та Україною.

Учасники зустрічі з української сторони: Віктор Шлінчак (Інститут світової політики), Марія Золкіна (Фонд «Демократичні ініціативи»), Костянтин Федоренко (Інституту Євро-Атлантичного співробітництва), Оксана Кузяків (Інститут економічних

⁸⁶ <http://www.caucasianhouse.ge/en/>

⁸⁷ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/375216/CPP_peacebuilding_Project_s.pdf

⁸⁸ <http://iwp.org.ua/ukr/public/1330.html>

досліджень та політичних консультацій), Володимир Кравченко (журналіст аналітичного тижневика «Дзеркало тижня»), Алла Дубовик (журналіст газети «День»), Марина Воротнюк (Національний інститут стратегічних досліджень, філіал в Одесі), Ярослав Ковальчук (Міжнародний центр перспективних досліджень), Дарія Гайдай (Інститут світової політики), Павло Булгак (Аналітичний центр «Відкрита політика»).

Модератором дискусії виступив Ярослав Петрусевич, керівник Відділу Кавказького центру з попередження конфліктів ОБСЄ.

На наступний рік заплановано ще дві подібні зустрічі.

Створення умов толерантності, налагодження діалогу та посилення єдності між регіонами України (USAID)

Проект реалізується [Консорціумом із удосконалення менеджмент-освіти в Україні](#)⁸⁹ за фінансової підтримки [Агентства США із міжнародного розвитку \(USAID\)](#)⁹⁰ у рамках проекту «[Навчальні програми професійного зростання](#)»⁹¹.

Термін реалізації проекту: 18–25 січня 2015 року.

Основна мета програми стажування полягає у вивченні принципів вирішення гострих конфліктних ситуацій та їх інтеграції в роботу журналістів, громадських активістів, організаторів надання гуманітарної допомоги, а також в підтримці зусиль, спрямованих на досягнення миру та запобігання конфліктів всередині та між регіонами України. Учасники отримають навички, які зможуть використати для попередження насильства та формування власного сприйняття людей з різних сторін конфлікту згідно принципу «не зашкодь». Наприклад, журналісти дізнаються, як інформація та фото- і відеоматеріали можуть впливати на становлення миру, а не на розпалювання ворожнечі; як краще висвітлити інформацію щодо миротворчих зусиль на місцевому і міжнародному рівнях; як вплинути на аудиторію та зробити її більш толерантною до інших поглядів. Організації, що надають гуманітарну допомогу, зможуть працювати більш інклюзивно та структурувати гуманітарну допомогу таким чином, щоб вона приносила користь як переселенцям, так і приймаючій стороні та не ставала причиною посилення конфлікту.

Навчальна програма, яка розрахована на 10 учасників, проходитиме в одній з таких країн: Сербія, Боснія або Хорватія і триватиме один тиждень. Навчальна програма побудована за принципом «рівний-рівному» і включає 2-денний семінар з урегулювання конфліктів, практичні вправи з розробки плану дій, культурний аспект (вивчення історії місцевих конфліктів).

⁸⁹ <http://www.studymarketing.in.ua/aboutCEUME.html>

⁹⁰ <http://ptp.ceume.org.ua/stvorennya-umov-tolerantnosti-nalagodzheniya-dialogu-ta-posilennya-yednosti-mizh-regionami-ukra%D1%97ni>

⁹¹ <http://ptp.ceume.org.ua/>

Програма є загальноукраїнською, пріоритет надається учасникам з Донецької, Луганської, Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Одеської та Львівської областей.

Під час програми обговорюватимуться такі питання:

- аналіз конфліктних ситуацій (приводи для невдоволення, сторони конфлікту, рушійні сили конфлікту та інші фактори, що спричиняють насилля);
- основні аспекти концепції «не зашкодь»;
- створення умов толерантності, різноманіття, національної єдності серед різних верств населення;
- розуміння та готовність застосувати здобуті знання та навички на користь усіх сторін, а також перспективи запровадження миротворчої концепції в Україні;
- моделі, методи та практичні кроки для сприяння внутрішньому діалогу та встановленню контактів;
- запровадження підходів щодо досягнення толерантності, налагодження діалогу та посилення єдності через журналістику, громадську діяльність та надання гуманітарної допомоги;
- розробка та запровадження методів, що сприяють вирішенню конфліктних ситуацій;
- розуміння контексту конфлікту громадськими активістами та журналістами;
- взаємодія між громадськими активістами та журналістами в процесі надання допомоги, інформації, здійснення діяльності з метою припинення конфлікту;
- залучення громадян, ЗМІ, громадянського суспільства до роботи із врядування в мирних зонах;
- методи та підходи до структуризації гуманітарної допомоги, об'єднання вимушених переселенців та приймаючих громад.

Учасниками програми можуть бути:

- журналісти, які готують репортажі про події в зоні конфлікту;
- активісти громадянського суспільства, залучені до миротворчої діяльності, забезпечення єдності, психологічної реабілітації;
- організатори гуманітарної допомоги в регіонах конфлікту, які працюють або здійснюють дистанційний менеджмент програм на сході;
- лідери з числа вимушених переселенців або лідери приймаючих громад, які можуть чітко сформулювати свою зацікавленість у забезпеченні мирного вирішення конфліктних ситуацій між переселенцями та приймаючими громадами.

Спільне майбутнє українського суспільства після Майдану. Сприяння взаєморозумінню і співпраці в превенції конфліктів (МЗС Німеччини)

Проект реалізується [Представництвом Інституту з міжнародного співробітництва Асоціації народних університетів Німеччини DVV International в Україні](#)⁹² спільно з [Інформаційно-дослідницьким центром «Інтеграція та Розвиток»](#)⁹³ за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини.

Реалізація проекту розпочалася 15 серпня 2014 року.

Метою проекту є сприяння взаєморозумінню між переселенцями і їх соціальним оточенням, а також інтеграції внутрішніх переселенців в нові умови. Головне завдання проекту — фінансово та організаційно підтримати громадські організації по всій території України у проведенні заходів, спрямованих на превенцію і вирішення конфліктних ситуацій у суспільстві мирним шляхом, а також сприяти подоланню стереотипів, підвищенню рівня толерантності через тренінги, навчання методам попередження конфліктів, підвищення інформованості суспільства про життя внутрішніх переселенців. Проект реалізується у формі надання міні-грантів локальним громадським організаціям.

Одна з організацій **«Академія розвитку гуманітарної освіти» (АРГО)** в Кременчузі (Полтавська область), проводячи багатоденні тренінги, інформаційну компанію та круглий стіл з представниками регіональної адміністрації та ЗМІ, має намір підвищити рівень ефективності наданої допомоги переселенцям через підвищення рівня стресостійкості волонтерів та навчання їх методам попередження конфліктів. Цільова група проекту – волонтери, представники громадських організацій та місцевого самоврядування у Кременчузі, Комсомольську та Світловодську.

Громадська організація **«Демократичні і громадянські ініціативи»** в Коростені (Житомирська область) ставить перед собою завдання підвищення інформованості суспільства про ситуацію переселенців. Ініціюючи широку інформаційну кампанію, організація сприяє налагодженню діалогу між різними групами населення на регіональному та міжрегіональному рівнях.

На формування довіри між етнічними і соціальними групами співтовариства шляхом фасилітації, прес-кампаній та збору медіа-матеріалів націлений проект **«Інкубатор довіри»** організації **«Культурний ді@лог»**⁹⁴ в м. Кременчуг (Полтавська область). Представники ЗМІ, різні групи локальних меншин і переселенців, представники місцевих органів влади виступають у ролі цільових груп проекту.

Київський освітній центр **«Простір толерантності»**⁹⁵ спрямовує свій проектний внесок у роботу з молоддю. Організація планує навчати активну молодь, осіб, залучених

⁹² <http://www.dvv-international.org.ua/>

⁹³ <http://www.integration.org.ua/ukr/index.htm>

⁹⁴ <https://www.facebook.com/pages/Cultural-Dialogue/224538404317309>

⁹⁵ <https://www.facebook.com/tolerspace/timeline>

у внутрішню міграцію, а також фахівців, що працюють з ними, методам налагодження діалогу та вирішення конфліктів.

Організація «**Рада молодих вчених**» у Сумах і **Фонд розвитку громади міста Херсон «Захист»**⁹⁶ орієнтують свої проекти на молоде покоління і діалог між поколіннями. Шляхом дискусій та створення платформ «Рада молодих вчених» сприяє налагодженню конструктивного діалогу між представниками студентського та академічного середовища з метою зменшення агресії, формування взаєморозуміння і примирення в сучасному українському суспільстві. «Захист» сприяє формуванню платформи для навчання педагогів та шкільних адміністраторів попередженню та профілактиці конфліктів. У проекті беруть участь школярі та їхні батьки.

Проект громадської організації «**Центр освіти та розвитку людини**» у Львові сприяє підтримці внутрішніх переселенців у новій обстановці шляхом проведення інтерактивних занять з особистісного розвитку, пошуку працевлаштування, тренінгам з відкриття бізнесу, а також залучення громадськості до процесу прийняття рішень органами місцевої влади.

Полтавська благодійна організація «**Світло Надії**»⁹⁷ реалізує проект на підтримку внутрішніх переселенців, які знаходяться в процесі адаптації та інтеграції на новому місці проживання. Через інформаційну кампанію, тренінги та робочі зустрічі, благодійна організація має намір не тільки підвищити обізнаність суспільства стосовно ситуації переселенців, а й сприяти ефективності роботи місцевих органів влади, які працюють у сфері допомоги переселенців.

Шляхом дискусій, створення інформаційного сайту та проведення семінарів для лідерів місцевого співтовариства **Центр гуманістичних технологій «Ахалар»**⁹⁸ у Чернігові у рамках проекту сприяє підвищенню рівня компетенцій місцевих лідерів та спільноти у сфері попередження суспільних конфліктів.

Проект благодійного фонду «**Громадські ресурси та ініціативи**» в м. Чернівці сфокусований на проблемах і правах етнопонаціональних і мовних меншин і внутрішньо-переміщених осіб у регіоні. Шляхом збору та підготовки медіа-матеріалів буде підвищена поінформованість населення Чернівецької області на тему внутрішньої міграції. Мета проекту — гармонізація міжетнічних відносин і створення толерантного середовища на прикордонних територіях України.

Особливий внесок у тему попередження конфліктів вносять **Український центр згоди**⁹⁹ у Києві та харківська міська **громадська організація «Союз Чорнобиль»**. Центр «Згода» створює і проводить онлайн курси з управління конфліктами та медіації для зміцнення миру і злагоди в Україні. Цільова група цього курсу – співробітники громадських організацій, тренери, коучі та фахівці з розвитку. «Союз Чорнобиль» створює центри онлайн-консультацій для громадян, які постраждали внаслідок конфлікту на південному сході України. Ці онлайн-центри включають інформаційно-

⁹⁶ <http://zahyst.ks.ua/>

⁹⁷ <http://www.lightofhope.com.ua/>

⁹⁸ <http://ahalar.org/>

⁹⁹ <http://concordance.org.ua/>

консультаційні пункти в Харкові і три пункти у Харківській області. У проекті беруть участь громадяни, постраждалі від конфлікту в зоні АТО: учасники АТО, громадяни, котрі вимушено залишили місце постійного проживання або проживають у зоні конфлікту, або рідні загиблих учасників АТО.

Проект «**Мости**» [Одеської обласної групи медіації](#)¹⁰⁰ сфокусований на зниженні рівня напруженості у відносинах між переселенцями і локальним співтовариством в Одесі через тренінги, прес-конференції, створення нових діалогових просторів для рефлексії конфліктних ситуацій, та інші заходи. Цільовою групою проекту є місцеве співтовариство, волонтерські організації, що працюють з переселенцями і члени координаційної ради Одеської міської адміністрації.

Підвищення інформованості українського суспільства про проблеми внутрішніх переселенців є ключовим завданням проектів **Вінницької обласної організації Товариства «Знання»** та [громадської організації «Кримська діаспора»](#)¹⁰¹. Товариство «Знання» сприяє прискоренню взаємоадаптації та інтеграції місцевого населення і переселенців кримськотатарського народу шляхом ознайомлення населення Вінницької області з культурними, соціальними та побутовими традиціями цього етносу. Щоб досягти мети, організація проводить фестиваль, виставку і семінари. «Кримська діаспора» сприяє підвищенню ефективності роботи регіональних громадських організацій та органів місцевого самоврядування для вирішення проблем соціальної адаптації та інтеграції переселенців з інших регіонів України в місцеві спільноти. З цієї метою організація проводить 2- й Всеукраїнський форум внутрішньо переміщених осіб для обміну досвідом та координації зусиль серед вищезазначеної цільової групи і різними національними та міжнародними організаціями.

Діалогові проекти, підтримані Міжнародним фондом «Відродження»

У рамках підтримки громадських ініціатив східноукраїнського, південноукраїнського та західноукраїнського регіону наприкінці грудня 2014 року Міжнародний фонд «Відродження» підтримав [низку проектних пропозицій](#)¹⁰², що стосуються діалогу між різними громадами, зокрема:

- Проект «Новітня кримська община та львівська громада: порозуміння через діалог» громадської організації «[Інститут громадянського суспільства](#)»¹⁰³;
- Проект «Бібліотечний театр для діалогу та розуміння «Почуємо один одного» Центральної міської бібліотеки ім. М. Кропивницького Центральної Бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва;

¹⁰⁰ <https://www.facebook.com/OdessaGroupMediation>

¹⁰¹ <http://crimea-diaspora.org/>

¹⁰² http://www.irf.ua/knowledgebase/news/rezultati_konkursiv_dlya_gromadskikh_initsiativ_regioniv/

¹⁰³ <http://www.csi.org.ua/www/?cat=8>

- Проект «Форум–театр як засіб вирішення конфліктів у сучасному українському суспільстві» громадської організації «Майстерня добра».

Конкурс від Представництва Європейського Союзу в Україні

На початку жовтня 2014 року Представництво Європейського Союзу в Україні оголосило конкурс серед громадських та приватних організацій, а також місцевих органів влади щодо [підтримки громад, постраждалих внаслідок кризи в Україні](#)¹⁰⁴.

Проект спрямований на посилення спроможностей українських органів влади на регіональному рівні та інших зацікавлених сторін у просуванні, серед іншого, національного діалогу.

Станом на січень 2015 року результати конкурсу ще не були оголошені.

¹⁰⁴ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_10_07_1_en.htm

Розділ 5. Українсько-російські діалогові ініціативи

Загалом, кількість ініціатив щодо проведення діалогу між представниками громадськості з України та Росії на сьогодні є мізерною, що демонструє неготовність громадянських суспільств обох країн до початку діалогу.

Єдиним системним проектом у цій сфері є ініціатива грузинського Центру культурних взаємозв'язків «Кавказький дім», що реалізується за підтримки Посольства Великої Британії в Україні.

Інші заходи були реалізовані передусім як приватні та здебільшого спонтанні ініціативи, для переведення їх у системну площину вони потребують фінансової підтримки.

Платформа для українсько-російських контактів, діалогу та ініціатив

16 липня 2014 року під час конференції «Справедливе управління»¹⁰⁵, яка була організована міжнародною організацією «Ініціативи змін» в швейцарському місті Ко, відбулася дискусія між учасниками зі східної та західної України, Криму та Росії, за результатами якої була підготовлена заява «Платформа для українсько-російських контактів, діалогу та ініціатив» (див. Додаток). Текст заяви підписали історик, колишній професор Московського державного інституту міжнародних відносин Андрій Зубов від ініціативної групи з російської сторони, та заступник ректора Українського католицького університету у Львові професор Мирослав Маринович – від ініціативної групи з української сторони. Цю заяву було поширено в Росії та Україні із закликом до громадських активістів долучитися до неї.

Платформа покликана об'єднати зусилля громадян Росії та України для відновлення контактів, налагодження діалогу та сприяння різноманітним ініціативам. Для приєднання до Платформи потрібно поділяти цінності та принципи, які в ній викладені. Діяльність ініціативних груп Платформи здійснюється як незалежно, так і узгоджено – через координаторів з російського та українського боку. Контакти з групами відбуваються через групу у [Фейсбуці](#)¹⁰⁶ чи через спільний e-mail: platform2peace@gmail.com.

¹⁰⁵ <http://www.iofc.org/uk/ukrayina-shliakh-do-myr>

¹⁰⁶ <https://www.facebook.com/groups/Platform2peace>

Проект діалогу між українськими та російськими експертами в Грузії

3 вересня 2014 року грузинська громадська організація Центр культурних взаємозв'язків «Кавказький дім» за підтримки Посольства Великої Британії в Україні (Conflict Pool Program) реалізує проект «Україна: вихід з кризи через діалог».

Читайте детальніше про проект у Розділі 4 Діалогові проекти, підтримані системними донорами в Україні.

Діалоги: Україна — Росія Галини Похмелкіної

Восени 2014 року російський медіатор **Галина Похмелкіна**¹⁰⁷ виступила з приватною ініціативою щодо проведення діалогів між представниками з Росії та України на тему поточного конфлікту. Ініціатива була трансформована у проект **«Діалоги: Україна – Росія»**¹⁰⁸, перша зустріч у рамках якого відбулася у листопаді 2014 року у Мінську (Білорусь). Учасники зустрічі, які представляли різні професійні середовища із України та Росії (зокрема бізнесмени, юристи, психологи, педагоги, священники, журналісти), провели діалог для налагодження персональних контактів та створення умов, при яких носії різних поглядів на події можуть зустрітися один з одним як особисті та не вбачати один в одному монолітну масу ворогів. За результатами першої зустрічі був **підготовлений перелік «емоційних подразників» росіян та українців**¹⁰⁹, які можуть бути небезпечними при російсько-українських діалогах та можуть унеможливити протікання дискусії у конструктивному руслі.

Друга зустріч відбулася 13 грудня 2014 року¹¹⁰ поблизу Чернігова (Україна) та була присвячена пошуку шляхів для діалогу між українським та російським суспільствами. Проект реалізується за підтримки окремих представників **Глобального партнерства із запобігання збройних конфліктів**¹¹¹ та фінансування приватного бізнесу.

Україно-російський діалог між медіа та третім сектором (Інтерньюз–Україна)

На початку осені 2014 року МГО «Інтерньюз-Україна» оголосила про ініціативу **діалогу між українськими громадськими організаціями і медіа та російськими представниками третього сектору**¹¹², опозиційними політичними силами і громадськими діячами, а також незалежними експертами. Для початку такого діалогу

¹⁰⁷ http://mediators.ru/rus/training_of_mediators/trainings/text4/pokhmelkina_galina

¹⁰⁸ http://24tv.ua/news/showNews.do?propaganda_zaminuyeye_zhivih_lyudey_na_monolitnu_bezliku_masu_psiholog&objectId=508770

¹⁰⁹ <http://gefter.ru/archive/13510>

¹¹⁰ <http://uainfo.org/blognews/466407-razgovarivat-nelzya-srazhatsya-itogi-mirotvorcheskoy-iniciativy-mirnye-dialogi-ukraina-rossiya.html>

¹¹¹ <http://www.gppac.net/>

¹¹² <http://internews.ua/2014/09/ukraine-russia-civil-and-media-dialogue/>

ініціатори проекту звернулися до представників громадянського суспільства України з проханням [дати відповіді на низку запитань](#)¹¹³, зокрема щодо того, в якому форматі та з якими експертами, громадськими діячами та політичними лідерами було б доцільно вести такий діалог, які теми для діалогу становлять найбільший інтерес тощо. Наразі інформація щодо подальшої реалізації проекту відсутня.

Зустріч учасників АТО із представниками Партії ветеранів Росії

Наприкінці листопада 2014 року відбувся візит представників добровольчого батальйону «Дніпро» — Олексія Цибко (екс-президент Федерації регбі України) та Каміля Валетова – до Москви, під час якого відбулася їхня зустріч із Головою [Партії ветеранів Росії](#)¹¹⁴ Ільдаром Резяповим з метою переговорів на низовому рівні про припинення збройного протистояння між Україною та Росією. За свідченням учасників візиту, він був здійснений за їхньою власною ініціативою.

У рамках зустрічі відбувся діалог із І.Резяповим ([перша частина](#)¹¹⁵ та [друга частина](#)¹¹⁶). Представники української сторони намагалися донести думку про те, що учасники Майдану в Києві не підтримували тих політиків, які наразі знаходяться при владі в Україні, а виступали за проведення реформ в країні. На думку О. Цибка та К. Валетова, початок конфлікту на сході України, розпалюванню якого сприяла російська сторона, не дозволив громадянським активістам завершити другий Майдан, в результаті чого до влади прийшли політики та олігархи, які не зацікавлені у системних змінах в країні. У разі припинення підтримки російською стороною представників так званих ДНР / ЛНР пасіонарні зусилля представників громадянського суспільства можуть бути перекинуті на Київ з метою зміщення сьогоденної влади. З іншої сторони, представники української сторони наголосили на тому, що шляхом залученням російських активістів до протистояння на сході України російська влада відволікає їхню увагу від внутрішніх проблем в країні. Таким чином, на думку українських ветеранів, збройне протистояння на території України вигідне олігархам та політикам – як з української сторони, так і російської; в той час, як у фізичному плані відбувається вбивство громадян двох сусідніх держав, ініціатори цих процесів в особі політиків та олігархів з обох сторін заробляють на цьому.

Сторони погодилися, що задачею ветеранів з обох сторін є попередження вбивств у ході конфлікту.

Учасники зустрічі домовилися про підготовку до проведення об'єднуючої конференції між українськими та російськими ветеранами та громадськими організаціями для вироблення концепції та плану стратегічних дій з метою недопущення подальшого кровопролиття.

¹¹³ <https://docs.google.com/forms/d/1xoemQDrk6htLhFUjHOKmAehp1uMSSUM24GipBdoybHg/viewform>

¹¹⁴ <http://veteransrussian.ru/>

¹¹⁵ https://www.youtube.com/watch?v=4aP_0gTNsPw#t=65

¹¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=2UvoMJLM3LQ>

Висновки

Під дією пропаганди як з російської, так і з української сторони українсько-російські діалогові ініціативи викликають достатньо широке несприйняття та критику у суспільствах обох країн, що свідчить про їхню неготовність до діалогу. Водночас, ці ініціативи можуть бути потенційно некомфортними для влади як України, так і Росії, оскільки у низці випадків спрямовані на їхню критику. Існує потенційна загроза, що у разі успішності українсько-російського діалогового процесу сторони можуть об'єднатися навколо спільних вимог до влади в обох країнах.

З іншої сторони, недостатньою є донорська підтримка ініціатив щодо українсько-російського діалогу, що реалізуються на експертному рівні.

Рекомендації

Для посилення роботи на цьому напрямку українським та російським громадським ініціативам слід:

- активніше використовувати формат телемостів для проведення українсько-російських діалогів, що потребує значно менших витрат порівняно із діалогом в ході міжособистісного спілкування;
- розширити перелік ініціатив щодо українсько-російського діалогу на експертному рівні;
- розробити комунікаційну стратегію, спрямовану на просування ідеї українсько-російських діалогів як частини культури миру в суспільствах обох країн.

Додатки

Концепція національного публічного діалогу

Кола народної довіри

1. Основні засади публічного діалогу:

- 1.1. Публічний діалог – це розмова **на засадах рівності із широким залученням всіх зацікавлених осіб** – як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства, незалежно від того, на якому рівні такий публічний діалог проводиться: місцевому, регіональному чи загальнодержавному.
- 1.2. Публічний діалог – це механізм для вирішення проблем, щодо яких необхідно отримати **консолідовану позицію громадянського суспільства** як такого, та досягнути **домовленості суспільства та влади щодо конкретної подальшої взаємодії**.
- 1.3. Публічний діалог передбачає **обов'язкове широке інформування** громадян, влади і світу – як про його ініціювання, етапи проведення, в тому числі безпосередні публічні перемовини сторін, проміжні успіхи, так і про досягнуті домовленості та їх виконання всіма залученими сторонами.
- 1.4. **Легітимність** публічного діалогу впливає на подальше впровадження суті домовленостей, з огляду на що проведення публічного діалогу має спиратись на громадську підтримку та офіційні визнання і згоду держави на участь у ньому.
- 1.5. Публічний діалог має стати регулярним з метою **сприяти досягненню таких цілей**:
- 1.6. Короткотермінові:
 - 1.6.1. Протидія зомбуванню та маніпуляції громадською свідомістю через ЗМІ;
 - 1.6.2. Миттєвий достовірний інформаційний обмін;
- 1.7. Довготермінові:
 - 1.7.1. Спонування громадян до активного осмисленого включення в життя держави та формування громадської думки;
 - 1.7.2. Формування джерела загальнодержавної довіри;
 - 1.7.3. Формування нового покоління громадських діячів та політиків;
 - 1.7.4. Формування та розвиток громадянського суспільства в цілому;
 - 1.7.5. Контроль за державними органами з боку суспільства;
 - 1.7.6. Зростання суспільного благополуччя;
 - 1.7.7. Підвищення авторитету України на світовій арені.

2. Дійовими особами / суб'єктами публічного діалогу є:

- 2.1. **Хранителі** (коло хранителів) – особи, відповідальні за проведення публічного діалогу, які мають бути незаангажовані та політично нейтральні, повинні користуватись довірою як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства. До складу кола хранителів мають увійти представники різних політичних, громадських, культурних, професійних та інших організацій, а також задля підвищення довіри міжнародної громадськості до публічного діалогу можуть входити іноземні учасники. Формування складу кола хранителів відбувається публічного і є предметом широких консультацій. Діяльність хранителів має бути прозорою. Рекомендований склад кола

хранителів не повинен перевищувати 25 – 30 осіб. Хранителі можуть виступати секретаріатом проведення конкретного публічного діалогу чи визначити відповідальних за це осіб.

- 2.2. Ініціаторами публічного діалогу може бути будь-яка зацікавлена сторона.
- 2.3. Учасники сторони, зацікавлені в контексті теми конкретного публічного діалогу. Рекомендована кількість безпосередніх учасників конкретного публічного діалогу визначається, виходячи із його рівня, зокрема: 50 – 100 осіб для регіонального та 30 – 50 осіб для місцевого публічного діалогу.

3. Підготовка

- 3.1. Започаткування діалогу може відбуватись як шляхом оцінки наявного суспільного запиту, так і шляхом попереднього формування суспільного запиту. Прийняття рішення про проведення публічного діалогу має бути обґрунтованим та відповідати критеріям визначення доцільності та достатності запиту, стати темою публічного діалогу (підлягають розробці). Після прийняття рішення про проведення публічного діалогу хранителі, проводячи широкі консультації, формулюють тему (порядок денний) конкретного публічного діалогу, цілі та очікувані результати.
- 3.2. Формування простору публічного діалогу передбачає:
 - 3.2.1. Інформування про попередню тему;
 - 3.2.2. Виявлення зацікавлених груп (на кого впливає або чий інтереси зачіпає)%;
 - 3.2.3. Проведення всебічного просвітництва широкого загалу щодо теми публічного діалогу та формування спільного **словника**;
 - 3.2.4. Перевірка правильності і доцільності теми (порядку денного) публічного діалогу;
- 3.3. Після остаточного визначення теми (порядку денного) конкретного публічного діалогу Хранителі визначають формат для конкретного діалогу, прозоро визначаються щодо аналізу наявних та потрібних ресурсів для проведення публічного діалогу, питань організації, джерел та етапів фінансування проведення діалогу.

4. Проведення

- 4.1. Публічний діалог складається із кількох етапів, причому початкові етапи можуть мати формат консультацій та проводитись заочно. Етап безпосередніх перемовин між учасниками проводиться виключно на відкритій зустрічі із широким інформуванням про цей процес.

5. Підсумки проведення публічного діалогу

- 5.1. Результати публічного діалогу оформлюються письмово у документі, що скріплюється підписами представників усіх зацікавлених сторін, залучених до конкретного діалогу;
- 5.2. За результатами проведення діалогу викладаються рекомендації для влади та громадянського суспільства.
 - 5.2.1. Рекомендації мають бути викладені із зазначенням терміновості їх виконання як нагальні, короткотермінові та довготермінові.
 - 5.2.2. Рекомендації мають бути викладені із орієнтацією на різні сфери впровадження: економічну, _____ та відповідно на різні території впровадження;

- 5.2.3. Рекомендаціями визначатимуться особи та / чи організації з боку держави та громадянського суспільства, відповідальні за їх виконання.
- 5.2.4. Рекомендаціями мають бути визначені механізми громадського моніторингу їх виконання.
- 5.3.** За наслідками проведення публічного діалогу відбувається перевірка відповідності отриманих результатів заявленим цілям, проводиться аналіз на предмет необхідності проведення додаткових раундів публічного діалогу чи корегування питань порядку денного конкретного публічного діалогу.

Звернення громадських ініціатив України до Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та Президента України (Коло народної довіри)

Ми, об'єднані сили громадськості з усіх регіонів України, які зібралися за ініціативою «Кола Народної Довіри», практично в 100 кілометрах від Слов'янська, в присутності спостерігачів міжнародних організацій ООН, ОБСЄ та Представництва ЄС провели зустріч тему «Об'єднання України силами громадськості» щодо започаткування публічного діалогу.

Враховуючи участь представників Сходу та Півдня, які акцентували увагу на нагальності врегулювання ситуації на Сході України, учасники обговорили варіанти вирішення поточної ситуації та її гуманітарних наслідків.

Під час обговорення ситуації з представниками громадськості та безпосередніми учасниками конфліктів була виявлена нагальна потреба в термінових конкретних діях з боку державної влади щодо захисту населення.

За результатами громадського моніторингу було встановлено невідповідність офіційної інформації та реального стану речей щодо дій органів державної влади по стабілізації ситуації на сході та півдні держави. Кризова ситуація призвела до тяжких гуманітарних наслідків для жителів цих регіонів, вирішенням яких сьогодні змушена займатись громадськість через відсутність ефективних дій з боку влади.

За результатами проведення зустрічі «Об'єднання України силами громадськості» визначені наступні вимоги до влади з вирішення критичної ситуації, в якій опинились жителі Криму, Донецької та Луганської областей.

Звертаємося до Верховної Ради України та новообраного Президента з проханням прийняти наступні закони:

1. Закон «Про введення правового режиму воєнного стану на території Донецької та Луганської областей». На підставі нового закону – прийняти Указ Президента України про оголошення воєнного стану на території Луганської та Донецької областей;
2. Закон «Про статус переміщених осіб», який би забезпечив мешканцям зазначених регіонів, що змушені переселятися, державний захист та врегулював би їх правовий статус.

Крім того, ми звертаємося до Кабінету Міністрів України з вимогою вжити наступні термінові дії:

1. За допомогою сил української армії та Національної Гвардії негайно перекрити державний кордон України в усіх місцях масового проникнення диверсантів на територію України, а не лише в офіційних місцях перетину державного кордону. За таких обставин є доцільним ввести (хоча б тимчасово) візовий (дозвільний) режим перетину кордону України з РФ.
2. У зв'язку з фактичною відсутністю органів державної влади України на території Донецької та Луганської областей негайно поновити систему органів місцевої державної влади на безпечній території (тобто, фактично перенести центр адміністративного управління) заради уникнення складних гуманітарних наслідків. Поновити (оновити) діяльність правоохоронних органів, провівши кадрові та організаційні зміни;
3. Внести до ЄРДР відомості щодо всіх загальновідомих фактів державної зради з боку представників силових структур та неефективності використання збройних сил України, негайно розпочати досудове розслідування за такими кримінальними провадженнями;
4. Вжити всі необхідні правові заходи для притягнення до кримінальної відповідальності чиновників місцевої влади, депутатів місцевих рад та народних депутатів України, які сприяли діяльності сепаратистів та прибрали участь в організації бойових дій шляхом забезпечення їх фінансами та зброєю або сприяли діяльності сепаратистів організаційно (сприяли проведенню «референдуму», зборів громадськості, мітингів на підтримку ДНР та ЛНР).

Захист громадян є прямим обов'язком держави, невиконання якого може бути сприйняте громадськістю як недієздатність влади або зацікавленість саме у такому розвитку подій та саме у таких наслідках.

Стан напруженості суспільства та нерозуміння дій влади щодо вирішення кризової ситуації на Сході та Півдні України наближається до критичного рівня – люди відчувають себе покинутими та непотрібними своїй державі. Якщо зазначені питання не будуть вирішені протягом поточного місяця – це може призвести до вибуху суспільства з незворотними наслідками та до гуманітарної катастрофи.

Підписали:

ГО «Коло Народної Довіри»

Конфедерація вільних профспілок Луганської області

Спілка об'єднань громадян «Трудовий Рух "Солідарність"»

ГО «Луганська правозахисна група»

Громадський парламент України (м.Харків)

Громадська платформа «Харківський громадський форум»

Харківський Антикризисний Інфо-центр

Асоціація приватних роботодавців (м.Харків)

ГО «Запорізький Медіа-Центр»

ГІ «Євромолодь» (м.Енергодар)

ГО «Град» м.Дніпропетровськ

Всеукраїнська громадська ініціатива «Право»
Миколаївське народне ополчення
«Центр соціального партнерства»(м.Суми)
СМГО «Студентське братство Сумщини»
Об'єднання вільних профспілок південної залізної дороги (м.Полтава)
Київська профспілка працівників освіти і науки
Антикорупційний комітет Майдану
Донецька обласна громадська організація «Взаємодія»,
Донецька обласна громадська організація «Правовий захист»
Донецька обласна громадська організація «Регіональний клуб підприємців»
Всеукраїнський страйком
ГО «АвтомайданЧеркаси»
"ВГП"Право» (м.Дніпропетровськ)
Профспілка працівників вільного підприємництва Хмельницької області
Громадська організація «Подільська Козацька Січ» (м.Хмельницький)
Всеукраїнське об'єднання «Люди» (Закарпаття)
«Українська Студентська спілка»
ГО «Союз вимушених переселенців»
ГО «Автомайдан України» (м.Луцьк)

Додаток до «Звернення громадських ініціатив України до Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та Президента України»
Юридичне обґрунтування вимоги щодо прийняття Закону «Про введення правового режиму воєнного стану на території Донецької та Луганської областей»

На території Луганської та Донецької областей відбувається внутрішній конфлікт між легальною центральною владою України та квазідержавними нелегальними внутрішніми формуваннями – так званими «Луганською народною республікою» та «Донецькою народною республікою», що діють за підтримки зовнішніх агресивних сил (надання зброї, грошових ресурсів, бойовиків). На території Донецької області діє батальйон «Восток», який зайшов на територію України з РФ. Такий конфлікт підпадає під регулювання Додаткового протоколу II до ст. 3 Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, як збройний конфлікт між Україною (як Високої Договірною Стороною) та організованими збройними групами, які перебувають під відповідальним командуванням, контролюють частину території України. Отже, на території Луганської та Донецької областей відбувається саме збройний конфлікт, що змушує застосовувати до його вирішення положення норм міжнародного права, чинної Конституції України (ст. 64, ст. 106 п.20, ст. 92 п.19) та законодавства України щодо введення воєнного стану.

Однак чинний на цей час Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000 №1647-III не дозволяє ефективно врегулювати питання воєнного стану на території Луганської та Донецької області, оскільки не передбачає чинну ситуацію руйнування засад української державності в цих областях, повне заміщення державних засад в більшості районах цих областей квазідержавними формуваннями «ДНР» та «ЛНР», наявність соціально-економічного підґрунтя для недовіри до органів центральної влади України та української державності в цих областях. Отже новий закон (або нова редакція старого закону) має передбачати відновлення засад української державності та центрального управління на території Луганської та Донецької області (наприклад, шляхом створення військових комендатур, що мають діяти замість підконтрольних ДНР та ЛНР місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування), «перезавантаження» керівного та рядового складу правоохоронних органів та прокуратур на території Луганської та Донецької області.

Платформа для українсько-російських контактів, діалогу та ініціатив (вироблена у рамках конференції «Справедливе управління» у Швейцарії)

Ми, громадяни Росії та України, вважаємо вкрай необхідною побудову мостів взаєморозуміння, діалогу та співпраці між Україною та Росією.

Ми також усвідомлюємо, що сумна альтернатива такому взаєморозумінню – продовжувати сповзати у прірву війни, взаємних звинувачень і, зрештою, ненависті.

Ми з болем констатуємо реальність загрози повного розриву відносин між народами, які раніше вважалися близькими, а також можливість повномасштабної війни між Росією та Україною, яка безумовно призведе до незліченної кількості жертв з обох сторін і поставить світ перед перспективою глобального військового конфлікту.

Спільною ціннісною базою для побудови російсько-українських відносин має стати:

- визнання людського життя, прав і гідності особистості найвищою цінністю;
- безумовне дотримання існуючих міжнародних договорів і зобов'язань;
- готовність чесно і відкрито поглянути як на історію, так і на сучасні відносини наших народів і прийняти цю правду, навіть якщо вона часом дуже болюча;
- розуміння необхідності подолання нашого спільного тоталітарного минулого та побудови справедливого і вільного суспільства в наших країнах;
- неприпустимість інформаційної війни, пропаганди та маніпулювання інформацією кожною зі сторін.

Відновлення миру і добросусідства у відносинах між нашими народами можливе тільки на принципах правди, прозорості, взаємної поваги та ненасильства.

Ми розуміємо, що здійснити це можливо тільки в тому випадку, якщо сторони поділяють такі базові принципи:

- ствердження безперспективності з'ясування стосунків між народами шляхом війни і необхідності якнайшвидшого відновлення територіальної цілісності України, припинення війни між нашими народами і недопущення її в майбутньому;
- несприйняття недружнього і агресивного ставлення Російської Федерації до України. Неоголошена війна, яку фактично РФ веде в Україні і яка вже призвела до численних жертв, може стати нездоланною перепоною у відносинах між нашими народами на багато десятиліть;
- визнання права будь-якого народу на вибір свого власного шляху державного і суспільного розвитку.

Ми пропонуємо кожному, хто поділяє ці принципи, зробити свій внесок у поліпшення відносин між народами Росії та України – як шляхом діалогу та спільних ініціатив, так і в інших формах.

Ми закликаємо висловлювати свої ідеї і надавати пропозиції для розробки чіткого плану дій і практичних кроків для встановлення миру і добросусідства між нашими народами.

Від ініціативної групи з російського боку: Андрій Борисович Зубов

Від ініціативної групи з українського боку: Мирослав Франкович Маринович

16.07.2014

@2014 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)

У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД

Відповідальний за проект: Олена Захарова

Колектив експертів МЦПД:

Василь Філіпчук, Олена Захарова, Володимир Притула, Ярослав Ковальчук, Анатолій Окисюк.

Цей матеріал підготовлено у рамках проекту «Ініціювання Національного діалогу в Україні», здійснюваного Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) за фінансової підтримки програми МАТРА Уряду Нідерландів.